

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Vi och De Andra

En postkolonial diskursanalys av handböcker som beskriver hedersrelaterat våld

Socionomprogrammet

C- uppsats

Sofia Nord Levin

Cecilia Wadman

Handledare: Linda Lane

Abstrakt

Titel: *Vi och de Andra – en postkolonial diskursanalys av handböcker som beskriver hedersrelaterat våld*

Författare: Cecilia Wadman, Sofia Nord Levin

Nyckelord: Postkolonialt perspektiv, hedersrelaterat våld, diskurser, skillnadsskapande

Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka hur bilder av Vi och De Andra konstrueras i kunskapsmaterial om hedersrelaterat våld riktat till yrkesverksamma inom skola, hälso- och sjukvård, socialtjänst och rättsväsende. Vi har en poststrukturalistisk utgångspunkt som fokuserar på hur verkligheten konstrueras genom språket samt hur det finns en maktaspekt i att formulera ”kunskap”. Analysen sker utifrån ett postkolonialt perspektiv samt diskursanalytiska metoder.

De frågeställningar vi utgår ifrån lyder:

Vilka diskurser kring hedersrelaterat våld kan identifieras i materialet?

Hur konstrueras Vi och Dom inom dessa diskurser?

Studiens resultat visar bland annat att det i materialet i hög utsträckning återfinns generaliserande konstruktioner av Vi och De Andra. Vi har även funnit en syn på utveckling som en linjär process i vilken Vi beskrivs ha kommit längre.

Studiens resultat visar även att hedersrelaterat våld och De Andra beskrivs utifrån ett skillnadsskapande som delar in kategorier av Vi och De Andra. Dessa kategorier konstrueras i relation till varandra genom bland annat dikotomier som fylls med ett värdeladdat innehåll. De Andra beskrivs som traditionella, patriarkala och kollektiva vilket kontrasteras emot den moderna, jämställda och individuella västerlänningen.

1. INLEDNING	1
1.1. Problemområde	1
1.2 . Syfte	3
1.3. Utgångspunkter och förförståelse	3
2. TIDIGARE FORSKNING	4
2.1. Innehåll och förhållningssätt	4
2.2 Perspektiv på hedersrelaterat våld	4
2.3. Tidigare forskning om konstruktioner av De Andra.....	6
2.4. Sammanfattning	9
3. TEORI OCH METOD	10
3.1. Kapitlets innehåll och disposition.....	10
3.2. Poststrukturalism	10
3.3. Postkolonialism	11
3.3.1. Den postkoloniala kritiken av feminismen.....	12
3.3.2. Kultur och etnicitet.....	13
3.3.3. Det linjära tänkandet	13
3.4. Diskursanalys.....	14
3.5. Dikotomier och dekonstruktion	16
3.6. Analytiskt tillvägagångssätt.....	17
3.7 Metodkritik	17
3.8. Urval	18
3.8.1. När man krockar.....	19
3.8.2. Starkare än du tror	19
3.8.3. Hedersrelaterat våld och förtryck	19
3.8.4. Hedersrelaterat våld	Fel! Bokmärket är inte definierat.
3.9. Giltighet.....	20
4. ANALYS OCH RESULTAT	22
4.1. Diskurs 1: Hedersrelaterat våld och/som kultur.....	22
4.2. Diskurs 2: Den kollektiva dimensionen	27
4.3. Diskurs 3: Från traditionell till modern - det linjära tänkandet.....	32

4.4. Språkets struktur – skillnadsskapande processer	33
4.4.1. Modern – Traditionell	35
4.4.2. Västerländsk – ?	35
4.4.3. Patriarkal – Jämställd	36
4.4.4. Individ – Kollektiv	37
4.4.5. Vanligt/Ordinärt kvinnovåld – Hedersrelaterat våld	38
4.4.6. Svenskt problem?	39
5. DISKUSSION.....	41
5.1. Svar på frågeställningarna	41
5.2. Diskussion och reflektion	41
5.3. Förslag till vidare forskning	44
LITTERATURFÖRTECKNING	45

1. Inledning

1.1. Problemområde

Uppsatsmomentet inom vår utbildning ser vi som ett tillfälle att utforska ett ämne som just vi är intresserade av och anser vara viktigt för socialt arbete. Att välja uppsatsämne, när det är möjligt att välja i stort sett vad som helst, var dock inte lätt. I den mån vår utbildning erbjuder valfrihet, har vår fokus ofta legat på maktstrukturer av olika slag, i huvudsak kopplat till genus/kön och kultur/ethnicitet. Det vi finner mest intressant är egentligen hur dessa och andra faktorer har en simultan effekt för konstituerandet av maktstrukturer, vilket brukar beskrivas med begreppet intersektionalitet. Att vi på något sätt ville behandla maktfrågor som kretsar kring ovanstående fält stod klart för oss inför konkretiserandet av syftet med denna studie. Vidare har vi en teoretisk utgångspunkt som sätter fokus på konstruktioner snarare än sanningar. Vi ville studera diskurser, inte kunskap.

Som du som läsare antagligen redan har förstått av uppsatsens titel, utgår vi ifrån det som brukar kallas hedersrelaterat våld. Anledningen till det är i mångt och mycket beroende på den häftiga diskussion som uppstod i kölvattnet av mordet på Fadime Sahindal år 2002. Redan innan hade en diskussion förts kring vad man kallade ”utsatta flickor i patriarkala familjer” bland annat i samband med mordet på Pela Atroshi. Men efter mordet på just Fadime tog sig debatten nya proportioner och den var stundtals mycket polariserad (Larsson & Englund, 2004). Begrepp som kultur och patriarkat användes flitigt, många gånger tämligen onyanserat (Kamali, 2004). Vårt intresse väcktes alltså i samband med denna debatt och vi såg i och med uppsatsskrivandet en chans att fördjupa oss i ämnet.

Det vi är intresserade av i denna studie är att undersöka konstruktioner av *De Andra* som ryms inom diskursen hedersrelaterat våld. Inom feminism och postkolonialism har skillnadsskapande och konstruktioner av *De Andra* varit centrala element. Simone de Beauvoir (2002) talade redan 1949 om *Det Andra* könet i boken med samma namn. Vidare beskriver Edward Said (2004) i sin, inom postkolonialismen välciterade, bok *Orientalism* hur Öst ständigt får representera *De Andra* i västerländsk kunskapsproduktion, litteratur och konst.

De Andra får betydelsen av det avvikande i förhållande till det självklara och normerande. Kvinnan blir den *Andra* i förhållande till mannen och invandrare bli *de Andra* i förhållande till majoritetsbefolkningen (Wikström, 2007; Eriksson et al, 1999).

Viktigt att poängtera i detta sammanhang är också att sättet man väljer att beskriva *de Andra* säger en hel del om hur man ser på sig själv. Beskriver vi *Dom* så beskriver vi

även i förlängningen Oss, eftersom det är Oss som De Andra avviker från (Kamali, 2006; Eriksson et al, 1999).

Nu hoppas vi att du som läsare har fått en uppfattning om vad vi vill studera och varför. En central pusselbit fattas dock fortfarande för att du skall få en mer enhetlig bild av vad denna studie handlar om. Vi har nämligen ännu inte förklarat vår empiriska utgångspunkt. Vi har valt att granska fyra handböcker som beskriver och förklarar så kallat hedersrelaterat våld, samt ger konkreta tips på hur man kan bemöta och förhålla sig till våldet. Fokus för denna studie är avgränsat till just den beskrivande delen av materialet. Handböckerna riktar sig till yrkesverksamma inom socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård samt rättsväsende. Eftersom dessa handböcker gör anspråk på, och uppfattas som, en del av kunskapsproduktionen anser vi att det är intressant att granska just dessa. I enlighet med poststrukturalismen är vi av uppfattningen att det vi kallar kunskap aldrig består av faktiska sanningar. Kunskap är aldrig neutralt eller objektivt (Wikström, 2007). Däremot finns det diskurser som kämpar för att vara normerande och uppfattas som objektiva (Winter & Phillips, 2005; Börjesson & Palmblad, 2007).

Uppfattningen om vetenskaplig kunskaps neutralitet har varit djupt rotad inom den svenska akademiska traditionen men har givetvis även kritiserats, bland annat i och med feminismens påpekande av den manliga normen inom akademien och den politiska dimensionen av vetenskap (de los Reyes & Mulinari, 2005). En postkolonial kritik har vidare fokuserat på kunskapsproduktionens centrala roll i det koloniala projektet. Kritiken fokuserar på kunskapsproduktion som ett fält av maktutövande som inte kan särskiljas från exempelvis politik (de los Reyes & Mulinari, 2005; Landström, 2001). Intersektionen mellan vetenskap och politik handlar alltså dels om legitimerande av vetenskapen och makten över problemformuleringen men likväl om en förståelse av kunskap som socialt inbäddad, politiserad och inte objektiv (de los Reyes & Mulinari, 2005)

I handböckerna beskrivs syftet vara att utbilda yrkesverksamma hur hedersvåld kan förstås och hur man inom respektive yrkeskategori bör handskas med det. Eftersom kunskapsproduktion och ambitioner att sprida kunskap är förknippat med makt och dessutom aldrig är objektiv eller självklar är det av intresse att utmana denna kunskaps grundvalar och antaganden. Risken är enligt oss annars att ”kunskapen” blir alltför förenklad och generaliserande, vilket kan komma många till skada.

De verksamheter som handböckerna riktas mot skall fungera som skydd och stöd för Sveriges invånare. Den absoluta majoriteten av Sveriges befolkning kommer någon gång i kontakt med en eller flera av dessa verksamheter, vilket även gör dem till inflytelserika normgivare. Hur man väljer att beskriva och förklara hedersrelaterat våld i denna typ av material kan till sist givetvis få sociala konsekvenser, dels i egenskap av den spridning detta material kan få samt i det faktiska mötet med utsatta

personer. Därför anser vi det högst relevant att granska vad som faktiskt skrivs i detta material.

1.2 . Syfte

Vi har nu diskuterat problemområdet vilket leder oss in på det mer konkreta syftet med studien. Det övergripande syftet är att undersöka hur bilder av De Andra och Oss konstrueras i kunskapsmaterial om hedersrelaterat våld riktat till yrkesverksamma inom skola, vård, socialtjänst och rättsväsende. *Hur* någonting konstrueras innebär i detta sammanhang både hur konstruktionen görs och hur den ser ut. För att uppnå syftet med studien har vi formulerat två frågeställningar att arbeta utifrån.

- Vilka diskurser kring hedersrelaterat våld kan identifieras i materialet?
- Hur konstrueras Vi och Dom inom dessa diskurser?

1.3. Utgångspunkter och förförståelse

Innan arbetet med denna studie tog vid hade vi en vag uppfattning om diskurserna kring hedersrelaterat våld utifrån medias rapportering, diverse debattprogram/artiklar, föreläsningar samt erfarenheter av praktik inom socialtjänsten. Onekligen är vi präglade av en förförståelse av hedersrelaterat våld. Denna förförståelse är det viktigt att vi redogör för, eftersom den onekligen kan påverka studien på olika sätt.

Trots att syftet med denna studie inte är att undersöka hedersrelaterat våld i sig anser vi det vara på sin plats att vi kortfattat redogör för vårt synsätt. Vi förespråkar ett intersektionellt perspektiv i förståelsen av hedersrelaterat våld. Fokus ligger då inte på enstaka faktorer och maktstrukturer som förklaringsmodell, utan nödvändigheten i att se till olika strukturer och maktordningar för att förstå ett fenomen (de los Reyes & Mulinari, 2005; Gemzöe, 2006).

Att välja en frågeställning som går ut på att undersöka hur Vi och Dom konstrueras i materialet innebär indirekt att vi redan på förhand utgår ifrån att detta praktiseras i handböckerna. Vår förförståelse om diskursen hedersrelaterat våld säger oss att detta våld brukar relateras till människor från ”andra kulturer”. Kombinationen av våra teoretiska utgångspunkter och det material vi valt att granska gör att vi anser det vara rimligt att utgå ifrån att dessa skillnadsskapande praktiker kommer att återfinnas i vår empiri. Senare i teorikapitlet kommer vi redogöra närmare för vilka utgångspunkter som denna studie grundar sig på.

2. Tidigare forskning

2.1. Innehåll och förhållningssätt

I detta kapitel presenterar vi tidigare forskning som är relevant för studien. Inledningsvis görs en presentation av några av de förklaringsmodeller avseende hedersrelaterat våld som återfinns inom det svenska forskningsfältet. Detta eftersom just förklaringsmodeller utgör en central del inom de handböcker vi ämnar analysera. Ett annat forskningsområde som är relevant att presentera är tidigare studier avseende bilder och konstruktioner av De Andra. Här utgår vi ifrån Edward Saids *Orientalism* (2004) för att sedan smälta av något till studier som ligger närmre denna.

Vi är medvetna om maktdimensionen i att formulera något som kallas forskning, och strävar efter att ha ett diskursivt förhållningssätt till denna forskning. Det innebär att vi inte förhåller oss till denna forskning som om den utgör sanningen eller någon slags objektiv kunskap, utan istället som olika utsagor och sätt att betrakta något. Vi kommer att förhålla analysen och presentationen av studiens resultat till den tidigare forskning som här presenteras. Vi kommer däremot inte förhålla oss till den tidigare forskningen som en samling kunskap som avgör huruvida empirins förhållningssätt och värderingar är ”korrekta” eller inte. Vi ställer oss frågan *hur* presentationer av hedersrelaterat våld framställs i materialet, inte vad som är rätt respektive fel. Mer om synen på kunskap och resonemang kring huruvida vissa utsagor är mer sanna än andra återfinns i nästa kapitel.

2.2 Perspektiv på hedersrelaterat våld

I det här avsnittet vill vi ge en kortfattad inblick i det svenska forskningsfältet och beskriva några av de perspektiv som har varit rådande inom akademiska studier av hedersrelaterat våld. Viktigt att påpeka är att vi inte gör en komplett redogörelse för forskning som bedrivits på området utan att vi väljer att presentera ett urval av perspektiv som vi bedömer är framträdande inom fältet samt relevanta för studien. Det är för denna studie av vikt att presentera forskningsfältet, utifrån inte enbart det postkoloniala perspektivet, eftersom denna forskning utgör en väsentlig del av den rådande förståelsen av hedersrelaterat våld.

Ett av de forskningsperspektiv som har varit centralt handlar om hedersrelaterat våld som ett uttryck för en manlig överordning som syftar till att utöva kontroll över kvinnor (Björktomta, 2005). Eldén (2003) föreslår en feministisk förståelse som utgår ifrån att kulturella föreställningar om kön, inkluderande manlig överordning och kvinnlig underordning, utgör den tolkningsram inom vilken våld mot kvinnor *möjliggörs, tolkas* och *hanteras* (Elden, 2003, s. 61). Eldén (2003) har en socialkonstruktivistisk ansats, och använder sig av kulturbegreppet i en mycket vid bemärkelse. Hon betonar att hon *inte* ser kultur som väl avgränsande, homogena och essentiella enheter. Utifrån detta perspektiv handlar hedersrelaterat våld om ett könsmässigt förtryck som tar sig uttryck i kontrollen av kvinnors sexualitet och synen

på kvinnors agerande som det absoluta uttrycket för familjens heder (Björktomta, 2005).

Positioneringen beskriven ovan är dock inte enhetlig. Exempelvis talar Unni Wikan (2004) om hedersmord i termer av makt och kontroll, med fokus på kollektivets rättigheter över individen och om individens plikt att underkasta sig. Här hävdas istället betydelsen av strukturer, system och grupperingar som indoktrinerar människor i att tro att de finns till för detta systems skull. Wikan (2004) exemplifierar resonemanget med hur Fadime Sahindals far var ett offer för en kultur som föreskriver att han skall styra, bestämma och kontrollera, och viktigast av allt – inte tåla några utmaningar mot sin egen heder som delas med, och är avhängt, andra i kollektivet.

Dessa perspektiv betonar alltså båda två strukturer och kontroll, men med den väsentliga skillnaden att Eldén (2003) fokuserar på patriarkala strukturer och kulturella definitioner av kön medan Wikan (2004) i sin tur fokuserar på kulturella, kollektiva strukturer och på individens plikt att underkasta sig dessa. Wikan (2004) tar tydligt avstånd ifrån liknelser mellan det hon kallar ”svartsjukemord” och hedersmord och menar att den senare har en kollektiv innebörd – den kräver en publik. Eldén (2003) kritiserar vidare Wikan för att inte använda sig av kulturbegreppet i den konstruktionistiska anda hon påstår sig då hon, enligt Eldén (2003), beskriver mordet på Fadime Sahindal som en konsekvens av en kultur och betraktar Fadimes far som en återspeglning av denna kultur.

Ett tredje perspektiv som lyfts i forskningen är synen på hedersrelaterat våld som ett resultat av en generationskonflikt, vilket ofta utgör socialtjänstens perspektiv (Björktomta, 2005). Fokus kan här sägas ligga på hur det inom familjer där det förekommer hedersrelaterat våld finns ett starkt hierarkiskt uppfostringsideal samt att relationerna mellan föräldrar och barn ofta har drag av en slags maktkamp med inslag av våld. Vidare beskrivs hur det kan uppstå en ”krock” mellan generationerna inom familjen, främst på grund av att man menar att ungdomarna ofta har haft lättare för att integreras i det svenska samhället. Föräldrar kan ha svårigheter att acceptera sina barns ”försvenskning” vilket anges kunna bero på vanföreställningar av den svenska kulturen och barnuppfostran, vilket får effekten av att svensk kulturs inflytande blir någonting som man vill skydda sina barn ifrån (Sjöblom, 2002).

Det har dock riktats kritik mot synen på hedersrelaterat våld som grundat i generationskonflikter. En forskare som också diskuterar perspektivet om generationskonflikter är Paulina de los Reyes (2003) som beskriver kvinnors upplevelser av att inte bli tagna på allvar i kommunikation med myndigheter. Hon pekar på en risk med generationsperspektivet då hon menar att det kan innebära att utsatta flickor inte ses som våldsoffer och att målet då istället blir att upprätta en överenskommelse med föräldrarna.

Ett närliggande perspektiv med konflikt som centralt begrepp är det som betecknas som en *norm- och värdekonflikt*. En av förespråkarna för detta synsätt är Astrid Schlytter (2002) som menar att konflikter utspelar sig mellan dels den utsatta flickan och hennes familj, dels mellan familjen/släkten och det svenska samhället. Orsaken till dessa konflikter går att finna i grundläggande norm- och värdefrågor som står i kontrast mot varandra. Schlytter (2002) menar att utsatta flickor befinner sig i en dubbel kontext där samhällets normer och värderingar står i motsatsförhållande till familjens. Vidare hävdar hon att det i vissa fall är familjens normer och värderingar som i slutändan får störst betydelse för dessa flickor då samhället inte lyckats nå ut till dem. När flickors behov av ökat handlingsutrymme krockar med deras föräldrars vilja menar Schlytter (2002) att dessa flickor kan utsättas för kontroll, hot, bestraffningar, våld och i värsta fall mord. De förväntningar och krav som finns på flickan innebär skyldigheter och rättigheter för andra familjemedlemmar. Det anses vara en förälders både rättighet och skyldighet att se till att flickan lever upp till de krav som råder. Om flickan inte gör det kan männen i familjen, genom att bestraffa henne, i viss grad återfå sin heder (Schlytter, 2002). Detta perspektiv och det som fokuserar generationskonflikter har mycket gemensamt, men Schlytter (2002) visar även på ”krockar” mellan familjerna och det omgivande samhället, inte enbart mellan generationerna inom familjen.

Slutligen vill vi nämna ytterligare ett perspektiv, som vi ser som en kritik emot att ensidigt ”välja” någon av ovanstående förklaringsmodeller, nämligen det intersektionella. Patriarkala värderingar anses inom detta perspektiv var en förutsättning för våldet men man betonar även andra faktorer som är av betydelse i förståelsen av hedersrelaterat våld. Fokus ligger då inte på enstaka faktorer och maktstrukturer som förklaringsmodell, utan nödvändigheten i att som sagt se till olika strukturer och maktordningar för att förstå ett fenomen (de los Reyes & Mulinari, 2005; Gemzöe, 2006). de los Reyes och Mulinari (2005) menar vidare att institutionella praktiker och strukturella villkor förstärker patriarkala handlingar på individuell nivå och att en viktig del i förklaringen till förekomsten av hedersrelaterat våld är rådande diskriminerande strukturer inom samhällets institutioner. Hedersrelaterat våld bör alltså enligt detta perspektiv *”analyseras inom ramen för strukturella villkor som könsmässigt förtryck och etnisk diskriminering, institutionella mekanismer i det omgivande samhället och individuella villkor inom familjen”* (de los Reyes & Mulinari, 2005, s. 114). Vi kommer i nästa avsnitt gå in på ytterligare en aspekt av detta perspektiv när vi behandlar konstruktioner av De Andra.

2.3. Tidigare forskning om konstruktioner av De Andra

Vi vill inleda detta avsnitt med en presentation av ett för postkolonialismen och studier av De Andra, banbrytande verk. Vi kan konstatera att varenda bok som det refereras till i denna uppsats som behandlar postkolonialism och De Andra i sin tur refererar till Edward Saids *Orientalism*. Detta verk anses vara av stor vikt för den postkoloniala teoribildningen (Padmini, 1996; Landström, 2004; Wikström, 2007)

Genom att undersöka en stor mängd böcker och författare beskriver Said hur väst framställer Orienten som sinnebilden för Det Annorlunda i motpol till den västerländska civilisationen. Därtill, menar Said, har Orienten bidragit till definitionen av Europa (eller västerlandet) genom att vara just dess motpol i form av motbilder, motidéer, motsatta personligheter och en motsatt erfarenhet. Med *Orientalism* åsyftar Said en mängd saker som enligt honom hänger samman. *Orientalism* återfinns inom akademien genom de doktriner och teser som producerats om orienten och orientalen, tillsammans med mer litterära verk som har skapats utifrån ett sätt att tänka som baseras på en ontologisk och kunskapsteoretisk uppdelning av Orienten och Västerlandet. Denna grundläggande skillnad har gjorts till utgångspunkt för teorier, romaner, samhällsbeskrivningar och politiska redogörelser om Orienten, dess folk, seder, tänkande osv. Ett utbyte mellan dessa fält innebär vidare en *samfällig institution* som använts för att hantera Orienten genom att dominera, omstrukturera och utöva myndighet över densamma (Said, 2004).

Said har ett diskursivt förhållningssätt till orientalismen och menar att om man inte undersöker denna som en diskurs så är det inte möjligt att förstå hur den europeiska kulturen har lyckats *styra* och *producera* Orienten. Han menar då att ingen som uttalat sig eller utfört någon handling relaterat till Orienten har kunnat undgå den tankebegränsning som Orientalismen har medfört. Med andra ord så är Orienten inte ett ämne att tänka fritt kring just på grund av orientalismen. Hur detta har kunnat ske samt hur den europeiska kulturen har vunnit i styrka och identitet genom att ställa sig kontrasterande och kompletterande till Orienten är vad Suids bok ämnar besvara. Said menar alltså att Västvärlden på ett vis har skapat sig själv genom bilder av orienten (Said, 2004). Det vi ämnar göra i denna uppsats är något liknande, nämligen att granska hur konstruktioner av De Andra ser ut och hur det genom dessa också konstrueras ett *Vi*.

Med hedersrelaterat våld i en svensk kontext som central utgångspunkt skall vi nu smalna av vår redogörelse för tidigare forskning något till studier av De Andra som ligger närmre denna uppsats ambitioner.

En studie värd att nämna här är de los Reyes (2003) *Patriarkatets enklaver eller ingenmansland? – våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Denna rapport är skriven i syfte att belysa hur situationen ser ut för unga kvinnor med utländsk bakgrund som genom hot och våld kontrolleras av sin familj och släkt. Rapporten är baserad på en enkätstudie riktad till kvinnor som sökt hjälp på landets kvinnojourer samt intervjuer med yrkesverksamma. de los Reyes beskriver hur våldet mot kvinnor med utländsk bakgrund neutraliseras av samhället genom *kulturaliserande* förklaringsmodeller. Både de utsatta flickorna och förövarna definieras som avvikande kulturellt, etniskt och religiöst. Familjer med invandrarbakgrund definieras som patriarkala och de unga kvinnorna som offer. I och med denna stereotypisering är risken stor för ett schablonmässigt bemötande vilket i sin tur kan leda till fel åtgärder

eller att det inte ses till unga kvinnors specifika problembild, menar de los Reyes. Denna differentiering och stereotypisering leder även till att de unga kvinnorna hamnar i en situation där de samtidigt som de ska hantera kontrollen och förtrycket tvingas förhålla sig till positionen som den underlägsna och avvikande Andra. En position som de delar med förövar-en/na.

Den forskning vi funnit som avseende syfte, teori och metod ligger närmast denna uppsats är två studier som båda har granskat mediareporteringen efter mordet på Fadime Sahindal år 2002. Den första av dessa är Lena Grips (2002) *Mediernas syn på De Andra – En medieanalytisk studie i samband med mordet på Fadime*. Grips syfte med denna d-uppsats är att empiriskt undersöka vad våra medier har för roll i skapandet av bilder av De Andra samt huruvida dessa bilder liknar tidigare bilder av olikheter från oss själva. Uppsatsen bygger på studier av fyra olika tidningar i samband med mordet på Fadime Sahindal. Den andra studien är en fallstudie författad av Pia Strand Runsten som återfinns i *Mediernas vi och dom – mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen* (SOU 2006:21). Denna SOU består av ett antal studier som belyser nyhetsmediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen. Strand Runstens bidrag granskar hur mordet på Fadime Sahindal gestaltades i SVT 1 och SVT 2 den närmsta tiden efter mordet, samt vad denna gestaltning säger om de inblandade och deras kultur respektive Sverige och dess kultur. Båda dessa studiers teoretiska perspektiv har sin utgångspunkt i den postkoloniala teoribildningen och i båda används diskursanalytiska metoder. De gemensamma slutsatserna för dessa studier är bland annat att det presenteras en stereotyp bild av De Andra i de granskade medierna. Grip visar hur invandrade människor genomgående beskrivs som kollektiva, traditionella och förtryckande, vilket kontrasterades emot de som betecknades som svenskar som istället framställdes som moderna, jämställda och individuella. Strand Runstens analys pekar mot att människor ifrån Mellanöstern beskrivs som traditionella, bakåtsträvande och hotfulla och att generaliserande och nedvärderande omdömen om människor med invandrarbakgrund är ett dominerande mönster. Strand Runsten visar även hur den svenska/västerländska kulturen framställs som den kurdiska/österländska kulturens motsats och hur den svenska kulturen då framställs som överlägsen. I dessa båda studier är polariseringen mellan vi och de Andra centrala.

Det finns alltså paralleller att dra till Saids slutsatser angående hur Västerlandet genom att ställa sig som motpol till Orienten skapar sig själv som dominerande och överlägsen i kontrast till De Andra som underlägsna. Enligt Grip (2002) användes exempelvis betäckningen hedersmord för att stärka gränsen mellan ”vi” och ”dom”, och Strand Runsten menar bland annat att vi genom att förlägga patriarkalt våld någon annanstans förmedlar en bild av Sverige som jämställt.

2.4. Sammanfattning

Vi har nu redogjort för utvalda delar av de studier vi anser vara relevant för denna uppsats. Vi har valt att avgränsa forskningen om hedersrelaterat våld till sådan forskning som ämnar förklara förekomsten av hedersrelaterat våld. För den som vill vidga sina perspektiv finns även forskning om exempelvis de inblandades upplevelser och vilka insatser samhället har att erbjuda de drabbade. Gällande forskning om konstruktioner, bilder eller framställningar av De Andra finns många fler studier än de vi kunnat presentera här, däremot finns det färre som undersöker detta i en kontext som berör hedersrelaterat våld. Vi har inte funnit någon studie som utgår ifrån samma typ av material som vi gör.

Som Said (2004) påvisar kan forskning i allra högsta grad vara inblandad i skapandet och utpekandet av något som avvikande och därmed bidra till konstruktionen av De Andra. En del av den forskning som presenterats här är även en del av diskursen hedersrelaterat våld. Även den hade alltså kunnat granskas diskursivt då också forskning utgör och verkar inom diskurser. I denna studie måste vi på grund av tids- och omfångsbegränsningar stanna vid en analys av de handböcker vi har valt att granska, men ovanstående resonemang är viktigt att ha i åtanke när forskning relateras till analys av empirin.

Vi har i detta kapitel gett exempel på olika perspektiv som varit framträdande inom forskning rörande hedersrelaterat våld. Avsikten är att ge dig som läsare en inblick i hur det har sett ut inom den akademiska debatten. I vår empiri är det just förklaringar och beskrivningar av det hedersrelaterade våldet som är i fokus, varvid vi ser en vinst i att för läsaren presentera delar av vad som tidigare sagts på detta område. Handböckerna ämnar alltså, i de delar vi valt att analysera, att göra det samma som författarna till de studier vi i första delen av detta kapitel presenterat. Att känna till dessa perspektiv kan därför vara fruktbart då det möjliggör kopplingar mellan empiri och tidigare forskning.

3. Teori och Metod

3.1. Kapitlets innehåll och disposition

Teori och metod är i denna studie nära sammanlänkat, varför vi har valt att hantera detta i ett gemensamt kapitel. Inledningsvis redogör vi för våra teoretiska och metodologiska utgångspunkter som främst utgörs av poststrukturalism, postkolonialism samt diskursanalys. Man kan säga att poststrukturalismen här står för den grundläggande teoretiska bas som både postkolonialismen och diskursanalysen vilar på. Diskursanalysen innehåller så pass mycket teoretiska förutsättningar att vi anser det vara missvisande att presentera denna som enbart en metod (Börjesson 2003, Winther & Phillips, 2000). Det blir varken fruktbart eller möjligt att använda sig av diskursanalysen om man exempelvis inte har den syn på språk eller kunskap som vi nedan redogör för.

Analysförfarande, urvalsprocess samt en diskussion kring hur den diskursanalytiska forskaren kan/bör förhålla sig till teori och sitt eget material samt vad detta kan innebära för studiens trovärdighet avslutar kapitlet.

3.2. Poststrukturalism

Poststrukturalismen kan ses som en kritik mot den modernism som växte fram under 1700-talets upplysning. Det som poststrukturalismen opponerar sig emot inom modernismen är dess tro på bland annat rationalitet, förnuft, utveckling och universalism samt synen på kunskap som någonting sant och objektivt (Wikström, 2007). Poststrukturalismen innebär enligt Taguchi (2004) ett tydligt avståndstagande från att det i världen skulle finnas universella sanningar som sanningsenligt kan avtäckas, avbildas eller reproduceras. När kunskapsanspråk görs till en neutral utgångspunkt som gör det möjligt att förklara hur någonting egentligen är betraktas detta inom perspektivet som en legitimering av makt. Istället för att komma med nya sanningar så strävar man inom poststrukturalismen efter att se komplexitet och verklighetens skiftande karaktär (Wikström, 2007).

Istället för tanken att det i världen finns universella sanningar som kan uppdragas menar man inom poststrukturalismen att det enda vi kan veta om världen bara kan formuleras genom mänskliga uttryck, såsom språk. Men även om språk är effektiva kommunikationsmedel så utgör det likafullt enbart ett specifikt sätt att betrakta något (Taguchi, 2004). Vi förstår inte bara världen genom språket, vi konstruerar även världen genom språket. Således går det inte att få någon sann kunskap om världen som inte är präglad av språket (Wikström, 2007). Språket i sin tur är inte en direkt spegling av verkligheten, utan får sin betydelse i relation till andra språkliga tecken. Språket kan då ses som ett strukturellt nätverk där ord får sina specifika betydelser genom vad de *inte är* i relation till andra ord (Wikström, 2007, Winther & Phillips,

2000, Eriksson et al, 1999; Hydén & Hydén, 1997). Detta strukturella nätverk är dock inte statiskt utan kan förändras med tiden eller beroende på sammanhang (Winther & Phillips, 2000).

Om nu vår verklighet och världsbild konstrueras och konstitueras genom språket, som i sin tur verkar inom och utgör diskurser, är en relevant frågeställning vad subjektet har för roll inom perspektivet. Såväl utifrån som inom perspektivet har kritik framförts kring just subjektets vara eller icke vara. Subjektet, enligt poststrukturalismen, är upplöst och finns inte i sig själv utan är diskursivt konstruerat utifrån skillnadsskapande processer. Därmed är subjektet föränderligt och handlingars innebörd beroende av situation. Den kritik som riktats mot denna upplösning av subjektet varnar bland annat för risken att utan ett substantiellt subjekt omöjliggörs en position att driva politiska frågor utifrån. Ytterligare en oro kretsar kring risken att anta former som liknar strukturalismen, genom att subjektet determineras av diskurser istället för strukturer. Utifrån denna kritik har poststrukturalismen inneburit vidareutvecklingar beroende av studieobjekt och område, till exempel feministisk poststrukturalism samt postkolonialism. Den feministiska poststrukturalismen strävar efter att behålla en medvetenhet om kön, bland annat genom att fokusera på hur kön görs. Med detta följer ett agenskap och en syn på individen som någon som aktivt konstituerar och konstitueras av sin omgivning. Eftersom individen tar del i ett skapande och omskapande finns det således även möjlighet till förändring inom diskurser (Wikström, 2007).

3.3. Postkolonialism

Ytterligare en vidareutveckling av poststrukturalismen resulterade som sagt i det fält som kallas postkolonialism, vilket utgör vår andra teoretiska utgångspunkt. Det är svårt, om inte omöjligt, att inom ramen för denna studie göra en rättvis redogörelse för det postkoloniala fältet då det är mycket omfattande och mångfacetterat. Vår ambition med detta avsnitt är att ge en inblick i teorin samt att presentera utvalda delar som vi anser är av särskild relevans för vår studie.

Som benämningen antyder är kolonialismen central inom postkolonial teori. Kolonialismen må formellt vara över men dess inflytande är det inte, menar de postkoloniala tänkarna (Thörn, 2002; Loomba, 2006; de los Reyes & Mulinari, 2005). Utgångspunkten är att västerlandets exploatering av andra världsdelar har satt sina spår och att effekterna av detta än idag är många och tydliga. Fortfarande råder systematiska under- och överordningsrelationer mellan väst och syd/öst med geografiska orättvisor som följd. Något som är centralt inom postkolonial teori är ifrågasättandet av den traditionella verklighetsbeskrivningen och den dominerande västerländska kunskapsproduktionen (Landström, 2001). Edward Said, som presenterades i föregående kapitel, intresserade sig för hur diskurser fungerar som en kunskapsregim som skapar kategorier av sanning genom att uppmuntra vissa uttalanden och motarbeta andra, nämligen de som motsäger diskursens normer. Som

vi nämnt tidigare intresserade sig Said för hur kunskap om De Andra konstruerades inom olika västerländska texter och verk om Orienten. Han menar att dessa konstruktioner av De Andra kommit att stärka västerlandets självbild som en överlägsen civilisation (Said, 2004).

Exploateringen har legitimerats genom bland annat den västerländska kunskapsproduktion som fokuserat på påstådda skillnader mellan människor. Exempelvis sammanfaller kolonialismens kulmen under slutet av 1800-talet med höjdpunkten för den rasbiologiska forskningen. Inom postkolonialism menar man alltså att sådan forskning och kunskapsproduktion har varit betydande när det kommer till systematiskt förnekande av människovärde och rättigheter i de kolonialisera områdena (Landström, 2001). Framträdande inom teorin är alltså att studera kopplingen mellan kolonialiseringsprocesser och skapandet av rasifierade diskurser med syfte att konstruera hierarkiska världsbilder med västvärlden som civilisationens vagga (de los Reyes & Mulinari, 2005).

Det är inte enbart de samhällen som blev kolonialisera eller dess kolonisatörer som man intresserar sig för inom teorin utan frågor om hur kolonialismen och dess effekter präglar kulturella identiteter och samhällen berör alla samhällen, inklusive det svenska. Försöken att definiera och sätta gränser för exempelvis ”svenskhet” samt hur Andra kulturer betraktas analyseras i relation till en global process (Eriksson; Eriksson Baaz & Thörn, 1999).

3.3.1. Den postkoloniala kritiken av feminismen

För att exemplifiera det postkoloniala tankesättet vill vi presentera en postkolonial kritik mot den västerländska feministiska forskningen. När denna forskning berör kvinnor i, vad som benämns som, tredje världen måste den enligt denna kritik ses som en del av den västerländska forskningens globala hegemoni. Även den feministiska forskningen medverkar i upprätthållandet av rådande maktordningar och bidrar till en reproduktion av koloniala stereotyper, då feminismen utgått ifrån den vita västerländska kvinnan. Kritik riktas mot att det råder en homogen föreställning om kvinnoförtryck, och att det finns en bild av den typiska ”tredjevärldenskvinnan” (Mohanty, 1999 s. 198f).

Denna genomsnittliga tredjevärldenskvinnan lever ett i grunden stympat liv baserat på hennes feminina kön (läs sexuellt förtryck) och hennes tillhörighet till tredje världen (läs okunnig, fattig, utbildad, traditionsbunden, religiös, huslig, familjeorienterad, gjord till offer etc.).

Detta framställs enligt min mening i motsats till den (implicita) självförståelsen hos västerlandets kvinnor som välutbildade, moderna, med kontroll över sina egna kroppar och sin sexualitet, samt med ”frihet” att fatta sina egna beslut /.../ Dessa distinktioner görs på grundval av att en viss privilegierad grupp blir norm eller referenspunkt

(Mohanty 1999 s.198f)

Mohanty menar att detta är problematiskt då den västerländska feminismen förmedlar en bild av den västerländska kvinnan som överlägsen och mer frigjord, något som sker genom skillnadsskapande processer. Kritik riktas även mot den förekommande

bilden av att det skulle förekomma ett universellt förtryck där kvinnor världen över delar samma erfarenheter. Hon hävdar att det inte går att prata om ett homogent förtryck av kvinnor utan att man måste se till att situationen för kvinnor ser olika ut i olika kontexter (Mohanty, 1999)

3.3.2. Kultur och etnicitet

Kultur och etnicitet är inom postkolonialismen problematiska och omdiskuterade begrepp, vare sig man pratar om begreppen i sig eller relationen dem emellan. Begreppen tenderar att användas som synonymer i vardagligt tal med skillnaden att kultur generellt betraktas som ett vidare fenomen (Wikström, 2009).

Det postkoloniala synsättet innebär en syn på dessa begrepp som någonting vi konstruerar genom språkliga och symboliska praktiker. Etnicitet och kultur består av språkliga konstruktioner, alternativt att etnicitet är en kulturell konstruktion. Eftersom kultur och etnicitet är situations- och kontextbundna är de därmed även per definition föränderliga (Wikström 2009). Detta sätt att se på kultur och etnicitet står i stark kontrast mot det perspektiv som brukar kallas det essentialistiska och som kännetecknas av en statisk syn på kultur och etnicitet. Detta perspektiv kan förklaras med hjälp av devisen *Vi föds med ett etniskt innehåll som styr våra livsval* (Wikström, 2009, s. 32). Relationen mellan kultur och etnicitet betraktas här som att etnicitet determineras av kultur som i sin tur determineras av nationalitet. Detta är ur ett postkolonialistiskt perspektiv problematiskt då det fastlåser människor i etniska identiteter som de inte nödvändigtvis själva identifierar sig med (Wikström, 2009). Att det skulle finnas någon ursprunglig kulturell eller etnisk essens som bestämmer vilka vi är, är ett påstående som tillbakavisas inom postkolonialismen (Sernhede, 2007). Istället förespråkas en syn på kultur och etnicitet som hybrida och ständigt föränderliga. Det finns inte några 'rena', oblandade kulturer och etniciteter utan istället bör fokus ligga på det faktum att det förekommer skillnader inom grupper såväl som det förekommer likheter mellan grupper (Eriksson et al, 1999).

3.3.3. Det linjära tänkandet

Något som inom postkolonialismen ofta lyfts fram och problematiseras är det linjära tänkande som länge präglat sättet att se på världen. Denna föreställning innebär att man förutsätter att världen hela tiden utvecklas mot en mer upplyst, civiliserad framtid. I detta sammanhang förutsätts tid vara ett självklart och neutralt mått på förändringar i samhället. Utifrån detta tankesätt anses vissa nationer/samhällen/kulturer ha kommit *längre* i utvecklingen medan andra ligger på *efterkälken* (Landström, 2004; Wikström, 2009). Till detta kan man koppla begreppet euro-, eller etnocentrism, vilket åsyftar hur Väst ses som det normerande och hur andra nationer/samhällen/kulturer betraktas och bedöms utifrån ett västerländskt perspektiv. Synen på Vi och Dem blir således att Vi har kommit längre i utvecklingen och att Dem kan komma ikapp om de följer i Våra fotspår (Wikström, 2009).

Kritiker till detta synsätt ifrågasätter tanken om en universell utvecklingsskala där nationer/samhällen/kulturer kategoriseras in och får en bestämd plats på denna skala. De menar att man istället bör se på världen som oordnad och där utveckling sker på

olika sätt, simultant, och att dessa olika utvecklingslinjer är relativa i förhållande till varandra (Wikström, 2009).

I denna studie är vissa centrala delar inom postkolonialistiskt tänkande högst närvarande. Det vi ämnar göra, undersöka konstruktioner av De Andra, ingår inom postkolonialismen som ett centralt tema. Postkolonial teori erbjuder generellt kritiska återläsningar av västs kunskapsproduktion och intresserar sig för rasifierade former av makt, kunskapsproduktion och politik. Att kunskapsproduktion samspelar med maktutövande innebär att denna kunskapsproduktion är involverad i legitimering eller ifrågasättande av maktordningar. Om vi lyckas synliggöra effekterna av kolonialiseringen i den västerländska idétraditionen och dess sociala verklighet så skapas även rumsliga och tidsmässiga länkar mellan den koloniala ordningen och dagens rasism och etniska diskriminering (de los Reyes & Mulinari, 2005)

3.4. Diskursanalys

Då denna studie syftar till att, med utgångspunkt i vårt material, undersöka förekommande diskurser kring hedersrelaterat våld och hur dessa konstrueras så är diskursanalys en lämplig metod. Som vi nämnde ovan är det dock viktigt att komma ihåg att diskursanalys inte enbart kan ses som en metod för analys av data, då teori och metod här är nära sammankopplade.

För att förstå innebörden i diskursanalys är det givetvis relevant att ha en uppfattning om vad det är som skall analyseras – nämligen diskurser. En vanlig inledande definition lyder att en diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (Börjesson & Palmblad, 2007). Här ligger fokus alltså på själva språkanvändningen. Diskurser kan dock även ses som att dessa åsyftar någon form av social praktik som har med språkanvändning att göra. I människors sociala praktiker är nämligen språket ofta centralt (Bergström & Boréus, 2005).

För att ytterligare begripliggöra diskursbegreppet vänder vi oss nu till Börjessons och Palmblads (2007), uppdelning i stora respektive små diskurser. De små diskurserna fokuserar hur framställningen av världen sker utifrån en lokal produktion ofta i form av vardaglig interaktion, som exempelvis telefonsamtal, hälsningsceremonier etc. Analysen inriktas då ofta på processen av uppbyggnaden av diskursen. De stora diskurserna däremot existerar inte enbart på en specifik plats eller vid en specifik tidpunkt, utan är gränsöverskridande. Ett exempel på en sådan diskurs kan vara *hälsa*. Tal om hälsa finns och har länge funnits inom olika kontexter och engagerar olika företrädare. En mängd omfattande, men mindre, diskurser kan inrymmas i den övergripande hälsodiskursen. Som exempel ges *sockerberoende*. Analyser av de större gränsöverskridande diskurserna fokuserar ofta på hur diskursen är uppbyggd, d.v.s. dess struktur (Börjesson, Palmblad, 2007).

Vår utgångspunkt i denna studie är den stora diskursen 'hedersrelaterat våld'. Inom

denna kommer vi att fokusera på och analysera andra omfattande diskurser och granska hur dessa diskursers struktur och uppbyggnad konstruerar De Andra. Vi rör oss alltså inom stora gränsöverskridande diskurser som vi identifierat i texter formulerade utifrån fyra samhällseliga institutioner. Dock utgår vi i denna studie ifrån ett begränsat och specifikt material som endast utgör mindre representationer av dessa diskurser.

Låt oss nu återgå till den ovan nämnda vanliga definitionen av diskurs som ett bestämt sätt att tala om och förstå världen. Benämningen *bestämt* innebär att det finns ramar för vilka presentationer som betraktas som korrekta, sanna eller rimliga. Man kan då tala om diskursers sanningseffekter, om hur diskursiva formeringar hjälper oss att se vad som görs sant och därmed sätter gränserna för det tänkbara. Man kan även ställa frågan om *vem* som får tala och *vad* legitimiteten vilar på. Det innebär en förståelse av diskurser som inte bara vad som sägs utan även vad som gör det möjligt att säga det (Börjesson & Palmblad, 2007).

På samma vis som diskursbegreppet och dess innebörd kan definieras och förstås på olika sätt, råder det inte heller enighet kring vad diskursanalys är och hur det skall användas. Bergström och Boréus (2005), menar kortfattat att diskursanalys är ett studium av ett samhällsfenomen där språket står i fokus. Det finns dock en mängd olika diskursanalytiska angreppssätt som inrymmer olika synpunkter och föreställningar. Gemensamt för dessa är den inställning till kunskap som vi i samband med presentationen av poststrukturalismen redogjorde för. Denna innebär att det inte existerar någon självklar och naturlig kunskap, vår syn på världen är istället en produkt av vårt sätt att kategorisera verkligheten genom språket. Gemensamma sanningar byggs upp inom ramen för social interaktion, där språk som sagt är centralt. Inom ramen för denna interaktion föreligger även en kamp om vad som är sant och vad som är falskt. En annan gemensam ståndpunkt är att konstruktionen av kunskap får direkta sociala konsekvenser. En specifik världsbild leder till att vissa former av handlingar blir naturliga och självklara medan andra blir otänkbara. Språket återger således inte verkligheten direkt, utan bidrar till att forma den (Bergström & Boréus, 2005; Winther & Phillips, 2000).

Det finns inom diskursanalysen olika undersökningsmodeller att använda sig av i sin analys. Man kan exempelvis inrikta sig på diskursiva kamper genom att granska hur diskurser befinner sig i kamp med varandra för att uppnå dominans på fältet. Man kan försöka urskilja gränser för diskurser samt dess kärna genom att undersöka vad som går att uttala och vad som är tabu inom ett visst fält. Vidare kan man undersöka hur diskurser verkar genom olika arenor eller är länkade till specifika sådana (Börjesson & Palmblad, 2007).

Vårt syfte med denna studie är inte att tolka och förstå texternas *egentliga* mening. Det är inte heller det som är intressant inom diskursanalysen. Snarare handlar det om att granska texten som den är, med syftet att undersöka vilka mönster som träder fram.

Vi vill undersöka vad som i texterna framstår som underförstått, vad dessa utsagor möjliggör och vad de innebär. I vår tillämpning av diskursanalysen har vi inspirerats av den riktning som brukar kallas diskursteori. Enligt denna riktning består diskurser av tecken (i denna mening ord) som får sin betydelse i relation till varandra. Inom diskursen finns det vissa tecken som är centrala och kring vilka de andra orden ordnas och får betydelse. Dessa kallas *nodalpunkter*. Dessa tecken är i grunden tomma men de får sin betydelse i och med att de ingår i en diskurs, och då andra tecken knyts till dem. I den ultimata diskursen har alla tecken sin bestämda betydelse och dessa är fastlåsta i relation till varandra. Så är dock inte fallet i praktiken. Tecken har ofta flera möjliga betydelser och det är dessa alternativa betydelser som kan komma att utmana diskursen genom andra konkurrerande bestämningar av ett tecken (Winther & Phillips, 2000).

Ytterligare ett begrepp som är av intresse att nämna här är *ekvivalenskedjor*. Det är genom ekvivalenskedjorna som nodalpunkten får sin betydelse genom att det sätts i förbindelse med andra tecken som då ger det innehåll och mening. Genom att undersöka och klarlägga dessa kedjor av betydelsebärare som knyts till nodalpunkten kan man karakterisera diskurserna (Winther & Phillips, 2000).

3.5. Dikotomier och dekonstruktion

Vi har konstaterat att ”verkligheten”, utifrån vår teoretiska utgångspunkt, är konstituerad genom språket samt att språket kan ses som ett strukturellt nätverk. Betydelsen av ett ord beskrivs alltid i relation till ett annat ord. Exempelvis förstås och beskrivs begreppet ’man’ i relation till begreppet ’kvinna’. Förståelsen av begreppet ’man’ fastställs genom att se till vad det, i ett specifikt sammanhang, inte är - nämligen ’kvinna’. Motsatspar som dessa kallas dikotomier. En grundläggande tanke är att det inom alla dikotomier föreligger en hierarkisk ordning där det ena begreppet i motsatsparet har en överordnad position gentemot det andra. Det ena begreppet ses som det normativa, dominanta och självklara, ett förhållande som upprätthålls genom skillnadsskapande processer (Wikström, 2007).

En del i analysförfarandet i denna studie kommer att vara att identifiera dikotomier i texten. Eftersom dessa är konstruktioner så finns det även en möjlighet att dekonstruera dessa. Det som man genom dekonstruktion strävar efter är att upphäva det som ses som naturligt och självklart med de dikotomier som upprätthålls. Genom att dekonstruera dikotomier görs det möjligt att kasta om i hierarkierna. I förlängningen strävar dekonstruktionen även till att visa på andra möjligheter där man rör sig bortom de självklarheter och naturligheter som dikotomierna inbegriper (Wikström, 2007). Att till exempel dekonstruera begreppet kvinna innebär att kritisera tanken att det finns en enhetlig kategori ”kvinna” och istället påvisa skillnader inom kategorin, alltså mellan kvinnor (Gemzöe, 2006).

Vi kommer i denna studie att använda oss av dekonstruktion i den mening att vi sammanställer och undersöker de dikotomier som finns i materialet. Även om fler steg i en dekonstruktion är möjliga ser vi detta som det viktigaste momentet utifrån just vår studie.

3.6. Analytiskt tillvägagångssätt

Vi kommer att utföra vår analys i tre steg, genom att:

- Undersöka vilka tecken som utgör nodalpunkter i materialet.
- Identifiera diskurser utifrån dessa nodalpunkter och dess ekvivalenskedjor.
- Identifiera de dikotomier som finns inom dessa diskurser.

3.7 Metodkritik

Det har riktats en del kritik mot diskursanalysen som metod. Vi kommer i följande avsnitt att presentera delar av denna kritik som vi anser är relevant för vår studie och försöka ge en kommentar till hur vi resonerar kring problematiken.

Något som kritiker till det diskursanalytiska fältet lyft fram är frågan rörande kunskap. En grundläggande tanke inom det diskursanalytiska fältet är som tidigare nämnts att verkligheten är socialt skapad och att det därav inte finns några universella sanningar som inte är diskursivt producerade. Frågan från kritiker blir då hur forskaren själv förhåller sig till den 'kunskap' som produceras genom en studie. Hur kan en argumentation för giltigheten i ens egen studie ske med tanke på just detta grundläggande tankesätt? Genom att acceptera den grundläggande idén om att det inte finns någon sann kunskap uppstår problemet att resultatet av en studie endast kan ses som *en* representation av världen och att det alltid finns andra möjliga representationer. Vidare är forskaren alltid en del av produktionen och det är omöjligt att helt ställa sig utanför undersökningsområdet. De självklarheter man är ute efter att avslöja kan vara svåra att se då man som forskare ofta är en del av den kultur man studerar (Winther & Phillips, 2000)

Vi anser att denna kritik är högst relevant och viktig att ha i åtanke både för oss som författare under processen, och för läsare av studien. Winther och Phillips (2000) menar att det är viktigt att man som forskare strävar efter att i högsta mån ställa sig främmande till sitt material och försöka sätta parentes kring sig själv. Det är inget som utplånar problemet, men det är inte desto mindre av stor vikt att så långt som möjligt medvetandegöra sin egen roll i, och påverkan på, studiens resultat. Vi som författare till denna studie är även aktiva i processen genom att välja ut och avgränsa bland annat de diskurser vi finner och de citat som analyseras.

Vad gäller förhållandet till den egna 'kunskapen' som produceras i studien så är vår avsikt inte att finna några allmänna sanningar eller att förmedla något vi kallar

kunskap till läsaren. Det vi vill göra är att granska *hur* någonting görs och inte att undersöka eller föreslå vad som är sant eller falskt. Däremot så är vi som författare med och konstruerar och producerar samma diskurser vi avser att studera.

Slutligen vill vi poängtera det vi anser vara en av de största svårigheterna med diskursanalysen, men kanske även dess styrka, är att en diskursanalys aldrig klar. Den kan alltid fortsätta, antingen av forskaren själv eller av någon utomstående. Vi har stundtals upplevt det vara svårt att sätta ramar för studiens omfattning och hur långt analysen ska gå. Vi har under processen diskuterat denna problematik och försökt hålla oss på en, inom ramen för uppsatsens omfattning, lagom nivå. Den diskursanalytiska inriktning vi valde att arbeta utifrån, diskursteorin, har vi funnit givande, men även något svårhanterlig då det inte finns någon formulerad analysmodell inom denna. Detta har inneburit att vi i hög utsträckning har fått konstruera vår egen metod med diskursteorin som utgångspunkt, vilket ibland har känts som en begränsning och ibland som en möjlighet.

3.8. Urval

Som vi nämnt tidigare utgörs vår empiri av handböcker riktade till socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola samt åklagarmyndigheten. Vår önskan var ursprungligen att finna rikstäckande handböcker inom respektive verksamhet. Så är fallet med de handböcker avsedda för skola, sjukvård och åklagarmyndighet. När det gäller socialtjänsten visade det sig dock inte finnas någon handbok som är avsedd för alla Sveriges kommuner. Istället har varje län utarbetat en egen handbok. När vi insåg detta valde vi en handbok som utkom vid ungefär samma tidpunkt som två av de andra handböckerna. Den har även en relativt omfattande del som diskuterar bakgrund och teori. Eftersom det är just detta som i vår studie är det intressanta talade det för valet av boken.

När det gäller sidantalet i de olika handböckerna så varierar det mellan som minst 63 sidor och som mest 192 sidor. Dock använder vi inte handböckerna i sin helhet utan fokuserar på de kapitel som beskriver hedersrelaterat våld, vad det innebär och hur det kan förstås. De resterande delarna inom handböckerna bestod ofta av konkreta tips och råd som var specifika för just den verksamhet respektive handbok tillhörde. När denna avgränsning väl är gjord rör sig sidantalet om som minst 19 sidor och som mest 35 sidor per handbok.

Regeringen avsatte under perioden 2003-2007 180 miljoner kronor till förebyggande insatser vad gäller hedersrelaterat våld. De handböcker vi valt att studera har alla det gemensamt att de är ett resultat av dessa insatser.

Nedan följer en kort presentation av respektive handbok.

3.8.1. När man krockar – ett handläggningsstöd för socialtjänsten om hedersrelaterat våld och generationskonflikter kring traditioner, seder och bruk, (2008)

Denna handbok riktad till socialtjänsten är avsedd att ge stöd i handläggning av ärenden där det förekommer eller misstänks förekomma hedersrelaterat våld. Målet med boken beskrivs vara att skapa ett kunskapsmaterial där teori möter praktik, avsedd att användas som ett konkret arbetsredskap i mötet med ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Boken är indelad i tre delar där den första delen ger en allmänt inriktad teoretisk bakgrund medan de två andra delarna presenterar mer konkreta arbetsmetoder och handlingsstrategier. Boken är ett resultat av ett samarbete mellan Länsstyrelsen i Uppsala och resursteamet FAMNEN, som sedan 2004 arbetat med ungdomar som riskerar att utsättas för hot och våld inom familjen.

Författarna till boken består av två representanter från FAMNEN samt Länsstyrelsens projektledare för arbetet. Till sin hjälp har de även haft professionella inom socialtjänst, akademien, socialstyrelsen, polismyndigheten, länsstyrelser samt en representant från centrum för kvinnofrid. Författaren till den inledande del som utgör vår empiri är en sociolog med inriktning på genusvetenskap.

3.8.2. Starkare än du tror (2003)

Denna handbok är skriven av Skolverket och Myndigheten för skolutveckling på uppdrag av Regeringen. Uppdraget beskrivs vara att arbeta fram ett material som ska fungera som stöd till skolor när det gäller förebyggande av konflikter mellan individ och familj där orsaken kan vara patriarkala strukturer. Både skolans roll och dess möjligheter i sammanhanget är avsett att behandlas. I inledningen till boken nämns att boken syftar att fungera dels som inspiration till arbetet, dels som ett hjälpmedel till de som vill reflektera över kön, etnicitet och makt. I handbokens senare kapitel ges även mer handfasta råd som bland annat berör hur skolor kan agera i en akut konflikt.

3.8.3. Hedersrelaterat våld och förtryck – ett kunskapsunderlag för hälso- och sjukvården, (2007)

Handboken är riktad till yrkesverksamma inom hälso- och sjukvård runt om i landet. Syftet med boken är att ge en överblick över hur arbetet och diskussionen ser ut inom fältet samt att ge konkret stöd och råd till professionella. Förhoppningen är att boken ska bidra till att höja kompetensen och förbättra bemötandet. Vidare önskar man genom boken öka tryggheten för både anställda och individer utsatta för hedersrelaterad problematik.

Boken inleds med en övergripande introduktion till hedersrelaterat våld. Därefter är boken uppdelad i kapitel som berör olika områden inom hälso- och sjukvård. Här presenteras olika arbetsmetoder och checklistor som kan vara till hjälp i det praktiska arbetet. Några kapitel innehåller även intervjuer av yrkesverksamma inom olika organisationer som kommer i kontakt med hedersrelaterat våld. Det kapitel vi använder oss av är skrivet av redaktören för handboken som benämns som mellanösternvetare.

3.8.4. Hedersrelaterat våld - handbok

Denna handbok är ett resultat av ett projekt som initierats av Åklagarmyndigheten på uppdrag av regeringen. Projektgruppen bakom handboken består av sex stycken åklagare samt en kriminalinspektör. Uppdraget skulle innefatta en analys av åklagarnas handläggning av ärenden rörande hedersrelaterat våld mot ungdomar. Arbetet skulle vidare syfta till att klarlägga relevanta problemställningar i brottsutredningsarbetet samt utreda vilka åtgärder som kan vidtas för att öka kvaliteten i det brottsförebyggande arbetet. Underlaget till handboken utgörs främst av en kartläggning av 69 ärenden som av åklagare eller polis har betraktats som hedersrelaterade. Handboken innehåller liksom de ovan nämnda inledningsvis ett par kapitel som syftar till att beskriva hedersrelaterat våld. Denna del motsvarar ca 15 sidor. Resterande kapitel innehåller mer praktisk rådgivning för hur man bör agera i handläggning av ärenden.

3.9. Giltighet

Vid kvalitativa studier i allmänhet och diskursanalytiska i synnerhet upplever vi att frågan om en studies giltighet blir lite annorlunda än vid kvantitativt utformade undersökningar. Med tanke på den syn på kunskap som vi presenterat som central inom det diskursanalytiska fältet är exempelvis frågan om en studies tillförlitlighet, vad som även brukar benämnas som dess reliabilitet, delvis problematisk (Bergström & Boréus, 2005). En vanlig fråga som kan ställas vid fastställande av en studies reliabilitet är huruvida en andra studie med samma syfte och metod skulle ge samma resultat (Svenning, 2003). Som vi nämnde ovan innebär ett diskursanalytiskt tillvägagångssätt ett erkännande av forskarens påverkan på studiens resultat. Forskaren är aldrig bara en "fluga på väggen" vilket innebär att frågan om huruvida samma resultat skulle uppnås av någon annan i sig blir problematisk. Vad vi i denna studie istället kommer att lägga fokus på för att uppnå så hög reliabilitet som möjligt är att sträva efter genomskinlighet när det kommer till utförandet av studien. Genom att vara tydliga med hur vi gått till väga samt förklara hur vi kommer fram till våra resultat hoppas vi att tillförlitligheten i studien kan säkras. Här blir även motivering av tolkningar en viktig faktor. Då vi inte kan hävda att vårt resultat utgör någon allmängiltig sanning eller kunskap, då det i enlighet med det diskursanalytiska tankesättet enbart kan utgöra *en* möjlig tolkning av verkligheten, är det viktigt att motivera sina tolkningar (Bergström & Boréus, 2005).

Vad gäller studiens trovärdighet, dess validitet, blir frågan huruvida studien mäter vad den avser att mäta (Svenning, 2003). Vi anser oss ha valt teoretiska och metodologiska verktyg som väl stämmer överens med studiens ambitioner och syfte. För att kunna besvara studiens frågeställningar har dessa varit fruktbara teorier, även om andra till viss del hade varit möjliga. Återigen anser vi att öppenhet och genomskinlighet här är viktiga faktorer. Det möjliggör för läsaren att själv bedöma

och avgöra rimligheten och trovärdigheten samt huruvida vår studie mäter vad den avser att mäta.

Avseende generaliserbarhet så har detta inte varit en ambition för denna studie. Vårt syfte är inte att uttala oss om hur det generellt ser ut i handböcker runt om i landet som beskriver hedersrelaterat våld. Det vi vill göra är att presentera exempel på hur det kan se ut i just de handböcker vi valt att analysera. Genom att göra det hoppas vi kunna väcka tankar kring vårt ämne snarare än att presentera resultat som är avsedda att ses som generaliserbara sanningar.

4. Analys och Resultat

Vi kommer här att redovisa materialet och analysera detta utifrån våra teoretiska och metodologiska utgångspunkter. Detta sker utifrån tre övergripande diskurser som vi identifierat i materialet. För att analysera materialet och för att kunna identifiera diskurser har vi genom flertalet genomläsningar av texterna markerat de ord som har varit vanligt förekommande. Det är dessa vanligt förekommande tecken som utgör nodalpunkter i materialet. Diskursen etableras genom att betydelse utkristalliserar kring nodalpunkter som då blir ett privilegierat tecken kring vilket de andra tecknen ordnas (Winther & Phillips, 2000). Utifrån dessa nodalpunkter framkommer diskurser, vilka vi har namngett till en titel som vi anser representerar diskursens innehåll. Då vi väl har identifierat diskurser har vi valt främst två strategier för att analysera dessa och göra det tydligt för dig som läsare. Den ena är att citera från handböckerna och analysera formuleringar och begreppsanvändning inom dessa citat. Att utgå ifrån citat gör det möjligt för läsaren att själv förhålla sig till dessa och följa med i våra resonemang. Den andra strategin utgår ifrån en sammanställning av frekvent använda begrepp i materialet, främst dikotomier och kontraster, och en analys av hur dessa används. Bland dessa begreppspår finns ofta de tecken som har utgjort nodalpunkter representerade och denna del av analysen kan delvis ses som en sammanställning av sådant som framkommit tidigare, men hanterat med en annan analytisk strategi och ett nytt angreppssätt. Eftersom vår teoretiska utgångspunkt till stora delar består av ett kritiskt perspektiv är det även med ett kritiskt öga vi väljer att granska diskurserna. De citat som vi lyfter fram består till största delen av just de citaten vi finner intressanta utifrån ett postkolonialt perspektiv. Resultatet av detta leder oss en bra bit på vägen för att kunna besvara hur De Andra och Vi konstrueras i materialet.

Efter de stycken som citeras från handböckerna finns en benämning om vilken handbok citatet är taget ifrån. För att underlätta för läsaren har vi då valt att skriva ut vilken verksamhet handböckerna tillhör, exempelvis skolan eller socialtjänsten, istället för att skriva ut den faktiska titeln på den aktuella handboken.

4.1. Diskurs 1: Hedersrelaterat våld och/som kultur

I ett tidigt skede stod det klart för oss att kultur är ett centralt begrepp som inom samtliga handböcker är återkommande. Det gäller både när författarna ämnar förklara hedersrelaterat våld och dess bakomliggande faktorer samt i beskrivningen av förövare och offer. Kultur återfinns även i materialet när man försöker förklara det specifika med just de kulturer som kopplas till hedersrelaterat våld. I ekvivalenskedjan till kultur har vi identifierat ett antal betydelsebärare. Några exempel på begrepp som kopplas samman med, och ger mening till, kultur är etnicitet, identitet, patriarkal, traditionell, värderingar, normer, skuld och skam.

Nedan följer ett par exempel där handböckerna använder sig av kulturbegreppet.

I kulturer där familjens heder kopplas till flickors kyskhet har männen i familjen det yttersta ansvaret för döttrarnas beteende, men uppgiften att uppfostra sina döttrar till "fina" flickor delegeras till modern.

Socialtjänsten s. 15

En av många påpekad skillnad mellan olika hederskulturer och gängse västerländsk kultur rör familjens betydelse och ställning. I ett samtal om hederskulturer tonar för de flesta bilden av en storfamilj fram, där flera generationer ingår och där varje familjemedlem inordnar sig familjens beslut. Vid en ytlig betraktelse kan denna familjestruktur som ofta presenteras som typisk för länder i Mellanöstern, framstå som gammaldags för en >> modern västerlänning>>.

Skolan s. 23

Dessa citat exemplifierar hur det kan se ut då man i handböckerna kopplar samman kultur med heder. I skolans text där det senare av citaten återfinns ställs hederskulturer i relation till gängse västerländsk kultur och man lyfter fram en påpekad skillnad mellan dessa. Något som däremot inte lyfts fram är den skillnad som kan finnas inom de olika kategorierna. Detta innebär att den kulturskillnad som i citatet påpekas i sin tur implicerar en syn på kultur som inbördes homogena grupper. Gemzöe (2006) menar, vilket vi ställer oss bakom, att "kulturer" inte är enhetliga fenomen och räcker därför inte som begrepp för att förklara vad som utmärker en samhällsform. Att granska kulturskillnader räcker inte eftersom det bara tar upp en slags skillnad, och döljer den heterogenitet och det motstånd som kan finnas inom dessa kulturer. I citatet kan vi även utläsa att den familjestruktur som karaktäriserar hederskulturer därefter kopplas samman med länder i Mellanöstern, vilket gör att hederskulturer i citatet även får en geografisk hemvist.

Även i åklagarmyndighetens handbok kopplas kulturer samman med heder då man precis som i citatet ovan skriver om hederskulturen.

I släkter där hederskulturen är stark är arrangerade äktenskap och kusingifte mycket vanligt förekommande

Åklagarmyndigheten, s. 10

Tal om kultur, eller kulturer, återfinns även i hälso- och sjukvårdens handbok som beskriver hur ungdomar som växer upp med två kulturer kan uppleva detta.

För vissa ungdomar som växer upp med flera kulturer finns en tydlig konflikt mellan budskapen hemifrån och från samhället, och det kan upplevas som om det finns en avgrund mellan släktens förväntningar på dem och det som verkar möjligt för andra tonåringar.

Vi ska nu gå vidare till citat som visar hur kultur får utgöra en *förklaringsmodell* till det hedersrelaterade våldet inom ett par handböcker. Vi börjar med ett citat hämtat ur åklagarmyndighetens handbok som förklarar hur det hedersrelaterade våldet kan förstås.

Det hedersrelaterade våldet kan förstås genom att kombinera de sista två modellerna, dvs. att patriarkalt våld är globalt och att det tar sig olika uttryck i olika kulturer.

Åklagarmyndigheten, s. 13

I detta citat konstateras att patriarkalt våld är globalt, men att det tar sig olika uttryck i olika kulturer. Hedersrelaterat våld blir med andra ord just hedersrelaterat eftersom det får detta uttrycket inom vissa specifika kulturer. Ytterligare ett citat är taget ur handboken från skolan och här kopplas kultur samman med etnicitet.

Det är kanske lätt att se exemplen ovan som uttryck för patriarkala värderingar och därmed ha problembilden klar för sig. Ytterst är dessa en fråga om kultur och etnicitet.

Skolan s. 18

Här tar författaren avstånd ifrån det hedersrelaterade våldet som ett uttryck för patriarkala värderingar och kopplar istället samman våldet och förtrycket med kultur och etnicitet. Inom postkolonial teori är etnicitet problematiskt. Dels är begreppet präglad av den koloniala och eurocentriska diskursen då det alltid är De Andra som har en etnicitet och inte Vi i väst (Said, 2004; Eriksson et al, 1999; Sernhede, 2007). Dels har det att göra med att hur man ser på kultur inom postkolonialismen. Enligt Eriksson et al (1999) innebär etnicitetsbegreppet oundvikligen att man utgår ifrån ett homogent och statiskt kulturbegrepp. Genom att förlägga förklaringen till förekomsten av hedersrelaterat våld till kultur och etnicitet förutsätts en förståelse av dessa begrepp som något statiskt och avgränsat. Det kan kopplas till det vi behandlat i teorikapitlet och som brukar benämnas som den essentialistiska synen på kultur och etnicitet. Där nämnde vi hur denna syn utifrån ett postkolonialt perspektiv är problematiskt då det determinerar och låser fast människor i etniska och kulturella identiteter (Wikström, 2009). Synen på etnicitet som bestämmande för vilka vi är måste ifrågasättas. Eftersom kultur och etnicitet inte är något oföränderligt och fast finns inte heller någon ursprunglig kultur eller essens som kan återopas (Sernhede, 2007).

Ett citat som vi anser tyder på ett essentialistiskt synsätt är hämtat från handboken riktad till hälso- och sjukvård.

De grupper och samhällen som karakteriseras av starkt hederstänkande är tydligt patriarkala till sin natur.

Hälso- och sjukvård s. 22

Genom att uttrycka att de åsyftade grupperna och samhällena är tydligt patriarkala till sin *natur* antyds just förekomsten av en ursprunglig essens som blir avgörande för vilka vi är.

På samma vis som kultur kan ses som någonting statiskt och bundet betraktas även emellanåt *identiteter* på liknande vis. I citatet nedan beskrivs hur den gamla identiteten och familjestrukturen kan krocka med den svenska vid en migration till Sverige, vilket i handboken beskrivs som en potentiell förklaring till hedersrelaterat våld.

När familjer från hederssamhällen flyttar till Sverige krockar den gamla identiteten och den traditionella familjestrukturen med den svenska.

Åklagarmyndigheten s. 19

De åsyftade familjernas identitet har alltså ett antal drag som i mötet med det svenska kommer att utlösa en krock. Ett sådant uttalande förutsätter en syn på dessa familjer som bärare av något annat, något som kan krocka med det svenska. Ordet krock implicerar vidare att det är två avgränsade och statiska block som kolliderar med varandra. En koppling till det essentialistiska förhållningssättet till kultur blir här tydlig, oavsett om man talar om kulturer eller (kulturella) identiteter. Inom postkolonialismen finns en strävan efter att komma bort ifrån kulturell identitet som någonting homogent och stabilt, kopplat till en specifik plats. Begreppet diaspora har introducerats för att ge en alternativ syn på hur identitet skapas. Genom begreppet vill man belysa hur identiteten formas av flera platser och historier. Det innebär ett erkännande av heterogenitet och mångfald vars resultat är blandade, hybrida identitetsformationer. Den diasporiska identiteten kan aldrig förstås som något statiskt och homogent då den ständigt skapas och omskapas. Identiteten formas både av var man kommer ifrån och var man är nu (Eriksson et al, 1999; Wikström, 2009). Med denna syn på identitet blir uttalandet i citatet problematiskt. Det förmedlar en bild av identitet som statiskt och oföränderligt vilket i vår mening innebär en förenkling av begreppet.

Vi anser även att man utifrån resonemanget ovan kan dra paralleller till titeln på socialtjänstens handbok – När Man Krockar – trots att det i titeln inte framgår vad eller vilka det är som krockar.

Vi går nu vidare för att diskutera ett par andra begrepp som förekommer i ekvivalenskedjan kopplad till kultur, nämligen skuld och skam. I citatet nedan talar författarna om skuld- och skamkulturer.

I en skuldkultur har man ett personligt ansvar för sina egna handlingar men inte för andras. Den sociala kontrollen (samvetet) finns inuti individen som styrs av skräcken för den ångest som skapas av skuld. Skuldtänkandet är internaliserande, det vill säga förklaringarna till det som händer återfinns inom individen, till exempel, vid sjukdom. I en skamkultur ligger den sociala kontrollen utanför individen, i gruppen. Man har ett ansvar inför andra och representerar dem utåt genom sina handlingar, vilka kan ge ära eller skam åt dem som grupp. Skamtänkandet är externaliserande och förklaringar till det som drabbar individen läggs utanför. Man kan exempelvis skylla sjukdom på besatthet eller häxeri.

Hälso- och sjukvård, s. 24

Detta citat återfinns i ett sammanhang där man i handboken precis har jämfört kollektiva och individuella samhällen och då Sverige har fått exemplifiera det senare. Då individ- och kollektivsamhällen sedan relateras till skuld- och skamkulturer uppfattar vi detta som att Sverige av författaren betraktas som en skuldkultur och de kulturer där det hedersrelaterade våldet återfinns är skamkulturer. Citatet är uppbyggt kring en särskiljning mellan Våra förhållanden och de Andras och de två kategorierna förklarar vad den andra inte är. Exempelvis förklarar vi sjukdom med det som händer inom oss, *dom* lägger detta utanför sig själva och skyller på exempelvis besatthet eller häxeri. Vi ansvarar för våra egna handlingar, *dom* har ett ansvar inför andra och representerar dem genom sina handlingar. Logiken uppbyggs genom en särskiljande praktik och De Andra placeras i ett motsatsförhållande till Oss.

Vi fastnar i citatet för hur författaren skriver att man i skamkulturer lägger förklaringar till det som drabbar individen utanför och hur då exempelvis sjukdom kan skyllas på besatthet eller häxeri. Vi anser att det här blir mycket tydligt hur skillnadsskapande processer konstruerar en bild av De Andra. Vi vill påstå att det i dagens Sverige skulle anses mycket uppseendeväckande att förklara sjukdom med besatthet och häxeri. Att exemplifiera med just detta anser vi även kan ifrågasättas i bemärkelsen huruvida detta åberopas i en sådan omfattning att det kan fungera exemplifierande för en den grupp som åsyftas. Att använda sig av begrepp som dessa ser vi är ett tydligt uttryck för hur De Andra degraderas och tillskrivs egenskaper som på alla sätt står i motsats till Oss.

I det föregående citatet såg vi hur heder och skam kopplades samman med ett kollektiv som kontrasterades till skuld och individsamhällen. Nästa diskurs handlar om just den kollektiva dimensionen av hedersrelaterat våld.

4.2. Diskurs 2: Den kollektiva dimensionen

Återkommande i materialet är begreppet kollektiv, vilket vi ser som en nodalpunkt då talet om hedersrelaterat våld ofta centras kring detta begrepp. I ekvivalenskedjan till kollektiv finner vi bland annat *släkt, grupp, familj, kontroll* och *individ*. Släkter, grupper och familjer beskrivs många gånger i materialet innefatta en speciell kollektiv dimension, där det utövas kontroll över individen. Begreppet individ återfinns i ekvivalenskedjan dels utifrån att kollektivet beskrivs som överordnad individen, dels utifrån att kollektiv/kollektivism ofta ställs kontrasterandes emot individ/individualism.

Vi inleder med ett citat från socialtjänstens handbok där den kollektiva dimensionen ges innebörden av att det hedersrelaterade våldet beskrivs som uppmuntrat av kollektivet.

Innerbörden av hedersrelaterat våld i denna bok sammanfattas som ett våld som ”uppmuntras av kollektivet som ett led i ett strukturellt och institutionaliserat förtryck och utgör ett medel för att utöva kontroll av individer, primärt kvinnor och flickor, i samhällen där heder får innerbörden av kontroll av kvinnors sexualitet”.

Socialtjänsten, s. 12

Även i åklagarmyndighetens handbok betonas den kollektiva dimensionen av hedersrelaterat våld.

Framförallt är det viktigt att se den kollektiva dimensionen av hedersvåldet. Ett av särdragen i detta våld ligger i det normativa hos omgivningen – en grupp som accepterar eller rent av kräver våld som en lösning på det specifika problem som uppstår när en individ bryter mot ett gemensamt regelverk.

Hälso- och sjukvård s. 32

Den kollektiva dimensionen i detta citat uttrycks genom beskrivningen av det hedersrelaterade våldet i termer av att det finns en grupp som accepterar eller kräver våld som en lösning på ett problem. I citatet ser vi även andra tecken som representerar det som kallas den kollektiva dimensionen. Vi får veta att särdraget ligger i det normativa hos *omgivningen* och att problemet uppstår när en person bryter mot ett *gemensamt* regelverk. Vilka som omfattas av gruppen och omgivningen eller vilka som står för det gemensamma regelverket diskuteras inte närmre i sammanhanget. I det föregående citatet från socialtjänstens handbok beskrivs kollektivet uppmuntra hedersrelaterat våld. Inte heller här får vi veta vilka som innefattas i begreppet kollektivet.

Vi ser en risk med att uttrycka sig i termer av grupper eller kollektiv som uppmuntrande och accepterande av hedersrelaterat våld. Vi menar att dessa citat dels är generaliserande dels att de lämnar utrymme för spekulation då det inte anges vilka som innefattas av kollektivet/omgivningen/gruppen.

I följande citat från åklagarmyndighetens handbok beskrivs det individbaserade samhället och identitetens och jagets plats i detta samhälle.

I det individbaserade samhället är varje människas identitet unik. Det egna jaget bygger inte på vad jag har ärvt från mina förfäder, utan på tanken att identiteten blir det jag gör den till. Heder är framför allt något personligt. Den moderna västerländska kulturen bygger på detta tänkande.

Åklagarmyndigheten, s. 14

Vilket därefter kontrasteras emot det gruppbaserade samhället.

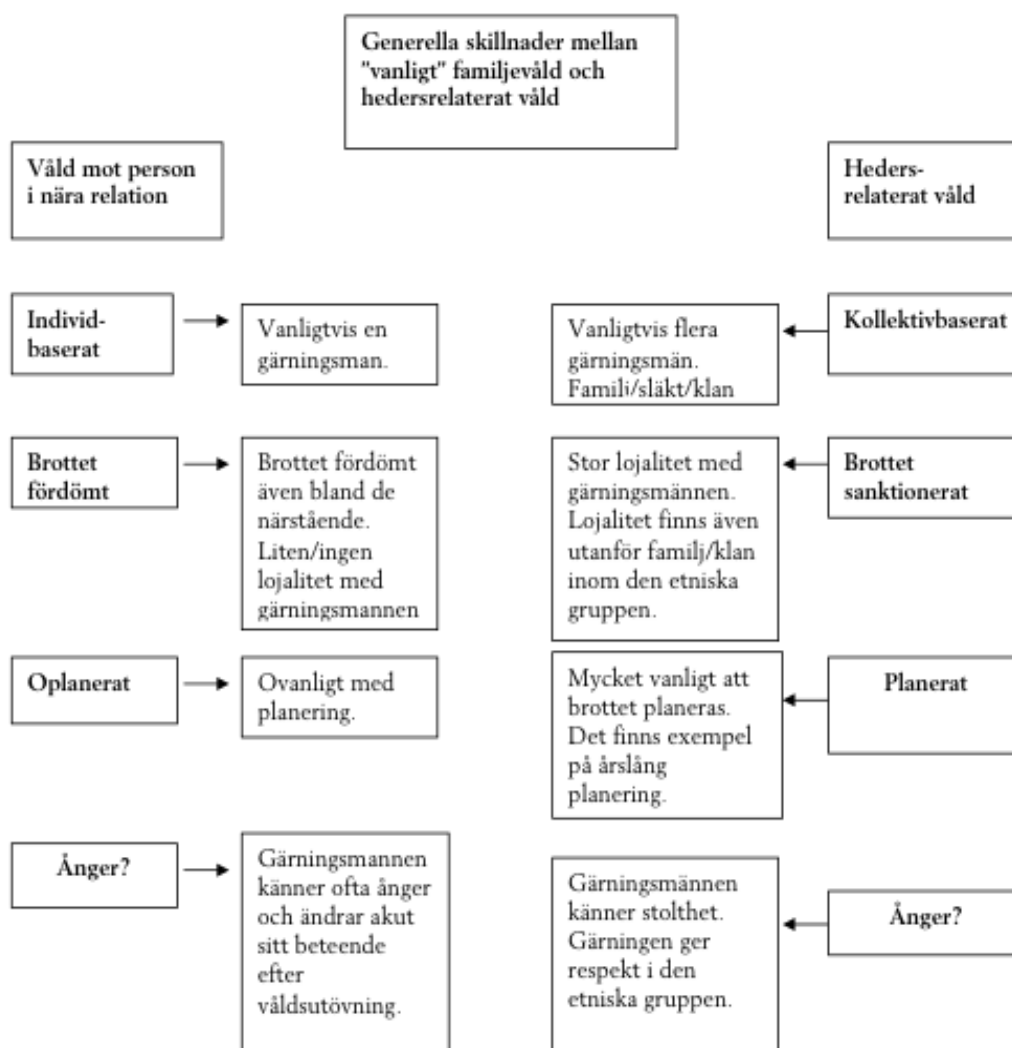
I det gruppbaserade samhället skapas individens identitet i stället i förhållande till släkten och platsen. Individens är en cell i en större organism. Individens ses således underordnad gruppen, som äger och tar yttersta ansvar för heder och skam.

Åklagarmyndigheten, s. 14

Här förklaras att individens identitet i det gruppbaserade samhället skapas i förhållande till släkten och till platsen, till skillnad från det individbaserade samhället där varje människas identitet är unik och där det egna jaget istället bygger på tanken att identitet blir vad jag gör den till. I citatet konstaterar författaren att det *moderna västerländska samhället* bygger på tanken om den unika identiteten. Konstaterandet att varje människas identitet är unik hos Oss, i det västerländska samhället, implicerar att så inte är fallet avseende det samhälle som det individbaserade relateras till, nämligen det gruppbaserade. *Vi* baserar inte våra egna jag på vad vi har ärvt från våra förfäder, vilket *De Andra* gör, utan *vår* identitet blir vad *vi* själva gör den till. Enligt resonemanget i citatet är *Vi* således fria ifrån påverkan utanför oss själva, och *våra* identiteter är unika. Vi menar att motsatsen, som direkt och indirekt appliceras på individer i gruppbaserade samhällen då kan ses som icke-unika identiteter fasta i förfäders arv. Det problematiska med dessa citat är enligt oss att det sker generaliseringar vad gäller både *Vi* och *Dem*. Vi tycks vara immuna mot påverkan utanför oss själva – *De Andra* reduceras till att enbart vara en del av ett kollektiv.

Vi ska nu gå vidare och istället belysa ett annat tema vi identifierat i diskursen rörande kollektivet, nämligen dess betydelse i själva beskrivningen av våldet. I åklagarmyndighetens handbok ställs det hedersrelaterade våldet i relation till det som benämns ”ordinärt” eller ”vanligt” familjevåld, vilket sker i form av tabellen nedan.

Tabell 1.

Åklagarmyndigheten, s. 12

Vi skall här fokusera på den del i tabellen som beskriver det hedersrelaterade våldet och det "vanliga" våldet i termer av kollektivbaserat och individbaserat.

I tabellen beskrivs det hedersrelaterade våldet som kollektivbaserat och det framgår i tabellen att det finns en lojalitet med gärningsmannen även utanför den egna *familjen/klanen* – nämligen inom den *etniska gruppen*. Vi får i tabellen även veta att gärningen, när det kommer till det hedersrelaterade våldet, ger respekt inom den etniska gruppen och att gärningsmannen känner stolthet. I fallet med "våld mot person i nära relation" däremot beskrivs det som individbaserat, alltså med en gärningsman. Vidare beskrivs hur förövaren ofta känner ånger och akut ändrar sitt beteende efter våldsutövning. Resonemanget visar det hedersrelaterade våldets kollektiva dimension i form av att det beskrivs som något som väcker lojalitet och respekt inom familjen,

klanen och den etniska gruppen. Vi vet inte här vilka författaren till åklagarmyndighetens handbok åsyftar med dessa kategorier. Det som brukar kallas etniska grupper, även om benämningen är omtvistad, vågar vi påstå vara ganska omfattande grupper människor. Att människor som skulle uppfatta sig, eller uppfattas, som tillhörande en etnisk grupp där hedersvåld utövats antas känna lojalitet och respekt inför en sådan våldshandling anser vi vara en förenkling. Citatet implicerar en bild av den etniska gruppen som en homogen grupp vars representanter anser att mord om det sker av skäl kopplat till heder är respektingivande. Vi menar inte att det inte finns personer som är av den uppfattningen, men vi ser uttalandet som problematiskt då det antyder en förståelse av etniska grupper som homogena. Enligt Ålund (2002) präglas det svenska samtalet av en statisk syn på etnicitet, med en överbetoning av kulturella skillnader, även om detta har kritiserats inom akademien. Att tala om en etnisk grupp på det sätt som görs i citatet, dessutom i en tabell som utgår ifrån hedersrelaterat våld och det man kallar ”vanligt” våld som varandras motpoler, betraktar vi som ett exempel på just en överbetoning av påstådda skillnader och en generalisering och stereotypisering.

Att tala om etnicitet besvarar inte frågan hur etniska grupper skall definieras. I detta citat är det oklart vilka som innefattas i kategorin, mer än att man inom denna kategori känner lojalitet och respekt inför förövar-en/na. Vi har tidigare redogjort för vår syn på etnicitet som någonting som konstrueras genom talet om etnicitet (Wikström, 2009). Etniska grupper både formas av och existerar genom diskursiva och materiella praktiker som innebär politisk, ekonomisk och kulturell makt och det är dessutom heterogena kategorier (Brah, 2001). Utifrån våra teoretiska utgångspunkter saknar vi i citatet en förståelse av etnicitet som en konstruktion som uppstår i vissa situationer då vi av olika anledningar vill betona skillnader, samt ett erkännande av att det inom etniska grupper ryms heterogenitet som möjliggör förändring och motstånd. Vi har tidigare berört att det inom postkolonialismen finns en kritik riktad mot etnicitetsbegreppet bland annat eftersom det tenderar att låsa in människor i homogena etniska grupper vilket tar inte hänsyn till heterogeniteten inom dessa grupper. Vidare betraktas etnicitetsbegreppet som nedtyngt av det koloniala tänkandet och för nära knutet till nationsbegreppet (Wikström, 2009).

Vi går vidare med ytterligare ett citat från handboken riktar till Åklagarmyndigheten där en annan aspekt av den kollektiva dimensionen med hedersrelaterat våld tas upp. Den här gången handlar det om rationalitet istället för respekt och lojalitet.

Det är inte lätt för människor med västerländska värderingar att förstå att brott begångna i ”hederns namn” är fullt rationella ur förövarnas, medhjälparnas och även offrens synvinkel.

Åklagarmyndigheten s. 6

Våldet beskrivs alltså i citatet som rationellt för förövaren, medhjälpare och offren. Återigen upplever vi att det i uttalandet finns en generaliserande ton, framförallt i och med påståendet att våldet är rationellt även för offren. I handböckerna förklaras återkommande att den som drabbas av hedersrelaterat våld gör det på grund av att personen i fråga har frångått kulturens eller kollektivets föreskrivna normer. Vi förstår det som att det, hos de utsatta, med andra ord per definition finns ett motstånd mot, och ett ifrågasättande av, de mekanismer som gör våldet rationellt i förövarens ögon. Att utgå ifrån att även de som utsätts för hedersrelaterat våld tycker att våldet som brukas emot dem är fullt rationellt blir i vår mening mycket förenklande och generaliserande. Det döljer även offrens ifrågasättande av de krav som ställs på dem från förövaren och dennes eventuella medhjälpare.

Något vi lagt märke till är hur man i handboken riktad till Åklagarmyndigheten emellanåt använder sig av biologiska/kroppsliga metaforer i sina beskrivningar. Här följer tre exempel hämtade ur handboken riktad till åklagarmyndigheten.

I extrema former där familjeöverhuvuden planerar hedersmord för att bibehålla den moraliska ordningen intakt kan man se det som att man amputerar en kroppsdel som hotar kroppens överlevnad.

Åklagarmyndigheten, s. 17

I det grubbaserade samhället skapas individens identitet i stället i förhållande till släkten och platsen. Individen är en cell i en större organism.

Åklagarmyndigheten s. 14

Ordet respekt används ibland synonymt med heder. Respekt är dock något som man kan ha för något eller åtnjuta i ett sammanhang. Heder däremot är något man har, äger eller förlorar, det är som en del av kroppen.

Åklagarmyndigheten, s. 16

De två översta citaten är tydligt kopplade till den kollektiva dimensionen där begreppen kropp och organism fungerar som metaforer för kollektivet. Individen beskrivs metaforiskt i dessa citat som kroppsdel och cell. Kropp används även som metafor i det sista citatet men då i samband med en beskrivning av synen på heder. Vi tycker att det är intressant då vi i materialet inte finner några beskrivningar av Oss utifrån biologiska/kroppsliga metaforer samt då Pia Strand Runsten (2006) i sin fallstudie av svensk medierapportering också belyser hur man använder sig av metaforer i beskrivningen av De Andra. Hon menar att detta är ett uttryck för hur Väst får stå för det vetenskapliga och moderna i relation till de Andra som traditionella, gammaldags.

4.3. Diskurs 3: Från traditionell till modern - det linjära tänkandet

Denna diskurs handlar om en syn på utveckling som är återkommande i materialet och som kretsar kring nodalpunkterna traditionell och modern. Utveckling beskrivs vid ett flertal tillfällen som att gå ifrån att vara traditionell till att bli modern, där De Andra (fortfarande) är traditionella och vi (redan, sedan länge) är moderna. Som betydelsebärare till nodalpunkterna ser vi exempelvis patriarkal, jämställd, migration och västerländsk. Vi inleder med ett citat som beskriver vad som kan hända det som benämns som patriarkala familjer som migrerar till för dem nya länder.

I vissa familjer luckras traditionella patriarkala mönster upp av migrationen, och strukturen blir mer demokratisk. I andra familjer leder migrationens påfrestningar och upplevda "hot" från det nya samhället till motsatsen – ett tidigare liberalt system med relativt stor frihet för individen förändras och man söker sig tillbaka till en auktoritär, traditionell livsstil.

Hälso- och sjukvård s. 35

Inom detta citat ryms många intressanta aspekter. Två exempel nämns för vad som kan förändra familjestrukturen vid en migration. Det ena exemplet utgår ifrån familjer med traditionella patriarkala mönster, som sedan i och med migrationen blir mer demokratiska. Det andra exemplet utgår ifrån familjer med ett liberalt system, med relativt stor frihet för individen, som i samband med migrationen söker sig tillbaka till en auktoritär, traditionell livsstil. Notera här vilka ord som används för den förändring som beskrivs i citatet. Familjerna *blir* antingen mer demokratiska, eller söker sig *tillbaka* till en auktoritär, traditionell livsstil. Låt oss betrakta detta med utgångspunkt i postkolonialismens kritik mot det linjära tänkande som presenterades i teorikapitlet. Denna kritik fokuserar bland annat på hur Väst utgör det normerande och hur andra nationer/samhällen/kulturer betraktas och bedöms utifrån ett västerländskt perspektiv. Det innebär således en syn på att Vi har kommit längre i utvecklingen och att Dom kan komma ikapp om de följer i Våra fotspår (Wikström, 2009). Genom att migrera till exempelvis Sverige finns det alltså, utifrån resonemanget i citatet, en möjlighet att ta ett steg framåt på utvecklingsskalan, och bli mer demokratisk. Citatet visar också möjligheten, eller risken, för de system som är redan är liberala att backa på utvecklingslinjen mot ett mer traditionellt, patriarkalt och odemokratiskt system.

Citatet nedan finns i handboken för skolan i samband med att den patriarkala familjetypens roll diskuteras.

Att familjetypen lever vidare anses ofta bero på avsaknad av ett enligt västerländska mått modernt välfärdssamhälle. I ett sådant, t.ex. det svenska, bryts storfamiljens strukturer sönder i takt med att framförallt de unga tar till sig nya värderingar

Skolan s. 24

Här kopplas avsaknaden av ett modernt välfärdssamhälle ihop med familjetypens fortlevnad. Välfärdssamhället kopplas vidare samman med att de unga tar till sig nya

värderingar, vilket implicerar att de alltså inte gör i de samhällen där familjetypen lever vidare. Notera artikulationen *avsaknaden* av ett enligt västerländska mått modernt välfärdssamhälle. De i citatet åsyftade saknar något och den eftersträvansvärda normen blir i detta sammanhang det västerländska välfärdssamhället. Vi tycker oss i citatet se en viss euro/etnocentrism då man uttalat betraktar utveckling utifrån ett västerländskt perspektiv, där väst blir det normerande som det andra relateras till. Vi ser i citatet återigen en syn på utveckling som linjär. Med en postkolonial utgångspunkt förespråkas istället en syn på världen som oordnad där utveckling sker på olika sätt, simultant, och att dessa olika utvecklingslinjer är relativa i förhållande till varandra (Wikström, 2009). Att den familjestruktur som åsyftas lever vidare är enligt citatet avhängt avsaknaden av ett modernt välfärdssamhälle, där dessa strukturer bryts ner i takt med de ungas nya värderingar. Det som saknas verkar enligt citatet helt enkelt vara den utveckling som sker i det moderna välfärdssamhället.

I skolans handbok återfinns ytterligare ett citat som följer detta tema.

Vid en ytlig betraktelse kan denna familjestruktur som ofta presenteras som typisk för länder i Mellanöstern, framstå som gammaldags för en >> modern västerlänning>>.

Skolan s. 23

I citatet går att läsa att denna familjestruktur för den moderna västerlänningen kan framstå som gammaldags. Begreppet gammaldags antyder att någonting är som det var förr, det tillhör det förflutna i relation till det moderna. Återigen sker alltså en framställning av *Oss* som de moderna och eftersträvansvärda och de Andra som efterslänrare.

Med detta sagt lämnar vi nu denna första del av analys och resultat och går vidare in på ett avsnitt där vi behandlar språkets struktur som ett uttryck för en skillnadsskapande praktik samt presenterar exempel på detta i form av vanligt förekommande dikotomier i materialet.

4.4. Språkets struktur – skillnadsskapande processer

Genom att läsa igenom materialet om och om igen framträder ett mönster som återfinns i hela materialet, genom samtliga av de diskurser vi presenterat. Det vi åsyftar är att talet om hedersrelaterat våld i materialet centreras kring skillnadsskapande och ofta en direkt jämförelse eller kontrastering gentemot ”våra” förhållanden. Detta tar sig uttryck i en språklig uppbyggnad som ofta centreras kring dikotomier. Genomgående kontrasteras De Andra mot Oss och de två kategorierna konstrueras på så sätt varandra. Vi skall i detta avsnitt närmre granska och analysera innebörden av detta. Det vi vill göra är att sammanfatta vilka dikotomier som återfinns i materialet samt analysera innebörden av att språket i hög utsträckning är uppbyggt kring dikotomier. För att besvara vår andra och huvudsakliga frågeställning

– hur konstrueras Vi och De Andra – blir identifierande av dikotomier i texten centralt, dels eftersom dikotomier faktiskt är frekvent återkommande i materialet och dels för att vi utifrån vår teoretiska utgångspunkt ser språkliga skillnadsskapande processer som en central del i konstruerandet av De Andra och Oss Själva.

Vi har i teorikapitlet beskrivit dekonstruktion som en strävan efter att upphäva det som ses som naturligt och självklart med de dikotomier som upprätthålls. Genom att dekonstruera dikotomier görs det möjligt att kasta om i hierarkierna (Culler, 2007). Ett första steg i dekonstruktionen är att synliggöra de dikotomier som förekommer i en text, för att i nästa steg ”spåra” dessa, och innebörden av dem, tillbaka till de premisser de bygger på (Wikström, 2007). Vi kommer här inte att föreslå alternativa sätt att formulera sig eller göra en djupare analys av begreppens innebörd eller premisser, eftersom det inte kan inrymmas inom en uppsats av detta slag. Vi vill heller inte göra anspråk på att kunna ”fånga” verkligheten så som den egentligen är, vilket inte heller ryms inom syftet med denna uppsats om det ens är önskvärt eller möjligt. Det vi däremot kan göra, och som vi ser som den viktigaste aspekten i en dekonstruktion är att identifiera och presentera de dikotomier som finns i materialet för att kunna granska hur språk och formuleringar kan konstruera en påstådd kunskap om de Andra och Oss. Att få upp ögonen för hur någonting konstrueras, och att det faktiskt finns en skillnadsskapande konstruktion, ser vi som kärnan i diskursanalysen och poststrukturalismen.

För att på ett tydligt sätt synliggöra de dikotomier som finns i materialet har vi nedan sammanställt de mest frekvent återkommande sådana. I det fall båda begreppsparen finns representerade i texten är de båda skrivna med versaler. I de fall endast ett av dikotomins begrepp finns representerat skrivs det andra ut med gemener. Det tecken som skrivs ut med gemener är det tecken som vi i den aktuella kontexten anser utgöra det andra tecknets motsats. Vi ser alltså patriarkal som ena delen i en dikotomi som bör läsas patriarkal – jämställd, inte patriarkal – matriarkal.

Tabell 2.

Vi	De Andra
MODERN	TRADITIONELL
VÄSTERLÄNDSK	?
jämställd	PATRIARKAL
INDIVIDUELL	KOLLEKTIV
ORDINÄRT/VANLIGT VÅLD	HEDERSRELATERAT VÅLD

4.4.1. Modern – Traditionell

Traditionell är ett mycket centralt begrepp i materialet och utgör tillsammans med patriarkal den mest återkommande beskrivningen av De Andra. Begreppet modern är vidare ett av de mest återkommande begreppen för att beskriva Oss. Nedan följer några citat som får belysa hur dessa begrepp används i handböckerna.

Familjens och släktens traditionella rätt och funktion att upprätthålla lag och ordning, rättsskipning, utbildning, sjukvård, vård av gamla ifrågasätts också och övertas i moderna samhällen av starka staters centralmakt.

Socialtjänst s. 35

När familjer från hederssamhällen flyttar till Sverige krockar den gamla identiteten och den traditionella familjestrukturen med den svenska.

Åklagarmyndigheten s.19

Att familjetypen lever vidare anses ofta bero på avsaknad av ett enligt västerländska mått modernt välfärdssamhälle.

Skolan s. 24

Familjer med stora maktresurser kan också vara med villiga att släppa traditionella krav på sina barn

Socialtjänst s. 45

I samband med dessa begrepp har vi tidigare resonerat kring en syn på utveckling som en linjär process som Vi har helt enkelt har kommit längre i. Vi ska därmed inte gå närmar in på tolkningen av denna dikotomi utan citaten får här tala för sig själva.

4.4.2. Västerländsk – ?

Det västerländska samhället och den ”moderna västerlänningen” nämns vid ett flertal tillfällen i handböckerna. Anledningen till den ofullständiga dikotomin där ett frågetecken utgör ena delen är att det inte tydligt framgår vad västerländsk ställs kontrasterande emot. Vilka är de icke-västerländska? Vi finner inget sammantaget begrepp som vi anser ”fångar” det som åsyftas. I detta sammanhang är det förvisso tydligt att västerländsk ställs kontrasterande emot de kulturer/samhällen/familjer/personer som åsyftas då man beskriver förekomsten av hedersrelaterat våld. Eftersom detta är så pass tydligt och eftersom västerländsk används för att beskriva det/de som *inte* har med hedersrelaterat våld att göra, vill vi ändå hävda att det här finns en skillnadsskapande språklig konstruktion att jämföra med en dikotomi, även om vi inte finner begrepp som täcker in alla dessa aspekter. Vår tolkning är att det som avviker ifrån västerländsk/västerlänningen helt enkelt sammanfattar den konstruktion som denna studie fokuserar på – nämligen De Andra. Genom att De Andra ställs i relation till Väst konstruerar Väst bilden av sig själv. De

Andra degraderas och tillskrivs egenskaper som utifrån ett eurocentriskt synsätt placeras lägre i en hierarkisk skala. På så sätt produceras Västs syn på sig själv som överlägset och mer utvecklat (Wikström, 2009).

Det är inte lätt för människor med västerländska värderingar att förstå att brott begångna i "hederns namn" är fullt rationella ur förövarnas, medhjälparnas och även offrens synvinkel.

Åklagarmyndigheten s. 6

Citatet ovan har vi tidigare analyserat i samband med diskursen om den kollektiva dimensionen. Vi vill dock här peka på den särskilning som görs mellan människor med västerländska värderingar och De Andra i form av förövare, medhjälpare och offer. Ytterligare ett citat som belyser den dikotomiska framställningen av Väst och De Andra är följande:

En av många påpekad skillnad mellan olika hederskulturer och gängse västerländsk kultur rör familjens betydelse och ställning. I ett samtal om hederskulturer tonar för de flesta bilden av en storfamilj fram, där flera generationer ingår och där varje familjemedlem inordnar sig familjens beslut. Vid en ytlig betraktelse kan denna familjestruktur som ofta presenteras som typisk för länder i Mellanöstern, framstå som gammaldags för en >> modern västerlänning>>

Skolan s. 23

I detta citat blir det hederskulturer som sedan kopplas till länder i Mellanöstern som ställs i kontrast till det moderna Väst och som alltså utgör Det Andra.

4.4.3. Patriarkal – Jämställd

Patriarkat/patriarkal är en betydelsebärare som är ständigt återkommande i materialet. Det återfinns exempelvis i samband med beskrivningar av kulturer, samhällen, system och familjer. Det medges mer eller mindre i handböckerna att patriarkala ordningar är universella och inte exklusiva för en viss typ kulturer/länder/samhällen. Trots detta så behandlas dock patriarkat genomgående som något som beskriver det specifika med förekomsten av just hedersrelaterat våld. Patriarkatet läggs då till stor del utanför oss, till att beskriva det specifika med De Andra. Återigen konstrueras Vi i relation till De Andra. De Andra blir patriarkala vilket leder till en bild av Oss som jämställda, i alla fall i relation till De Andra.

I starkt patriarkala familjer kan en maktförskjutning ske till kvinnors och flickors fördel i och med migrationen till Sverige.

Socialtjänst s. 45

I vissa familjer luckras traditionella patriarkala mönster upp av migrationen, och strukturen blir mer demokratisk.

Hälso- och sjukvård s. 35

I citaten ovan förmedlas dock en bild av hur de patriarkala Andra i samband med migrationen kan bli mer jämställda. En maktförskjutning *kan* ske och i *vissa* familjer luckras traditionella patriarkala mönster upp.

Följande citat är från socialtjänstens handbok.

Föräldrar med stora maktresurser som är väl integrerade i det svenska samhället har större förutsättningar att skapa en mer demokratisk miljö för sina barn än föräldrar med starkare patriarkala och traditionella värderingar och en låg socioekonomisk standard

Socialtjänsten, s. 45

Här dras paralleller mellan grad av integration och patriarkala och traditionella värderingar. Detta i bemärkelsen att föräldrar som är väl integrerade i det svenska samhället enligt citatet kontrasteras emot föräldrar med *starkare* patriarkala värderingar. Det antyds att föräldrar som är väl integrerade är mer jämställda än de inte lika väl integrerade. Samma resonemang kan även föras utifrån begreppet traditionell i citatet. Detta implicerar en syn på Sverige som jämställt och modernt.

4.4.4. Individ – Kollektiv

Nästa dikotomi utgörs av två i handböckerna ofta förekommande begrepp, nämligen individ och kollektiv. I handböckerna beskrivs det hedersrelaterade våldet som ett kollektivt våld. Vi har tidigare sett hur man i handboken riktad till åklagarmyndigheten beskriver våldet som utövat, accepterat och krävt av ett kollektiv. Det framställs även som rationellt även för offret, som är en medlem i detta kollektiv. Kontrasten finner vi den i moderna, individuella västerlänningen och det individbaserade samhället. Nedan följer ett par exempel som exemplifierar begreppspar kollektiv – individ.

Med en annan terminologi kan man tala om kollektiva och individbaserade samhällen, eller om "vi"-samhällen och "jag"-samhällen.

Hälso- och sjukvård s. 22

I ett land som Sverige talar man om självförverkligande, personlig utveckling och individuella behov på annat sätt än i kollektiva kulturer.

Hälso- och sjukvård s. 23

I handböckerna beskrivs hur individer i de aktuella samhällena/kulturerna/familjerna inte ses som individer utan som en del i ett kollektiv, en flickas beteende beskrivs vara en familjeangelägenhet och inte hennes ensak. Det vi finner väldigt intressant är att författarna inte heller betraktar de som beskrivs som individer – utan som underordnade en specifik kultur. Eftersom författarna i hög utsträckning använder sig

av ett essentialistiskt kulturbegrepp handlar det om just specifika kulturer, och inte om kultur i en vidare mening. I handböckerna beskrivs kultur skapa handlingar som vi betecknar som hedersrelaterat våld, inte individer. Eller som sägs i ett av citaten; *ytterst är detta en fråga om kultur och etnicitet*. Ser man istället kultur som en analytisk konstruktion är inte kulturen överordnad människorna som konstruerar den. Kultur blir då någonting vi alla lever med, men kultur kan inte hjälpa oss att förutsäga hur människor tänker, är eller handlar (Wikström, 2009).

4.4.5. Vanligt/Ordinärt kvinnovåld – Hedersrelaterat våld

Som vi i samband med presentationen av diskursen rörande kollektivet kort nämnde återkommer i materialet ett särskiljande mellan det man kallar vanligt/ordinärt kvinnovåld och hedersrelaterat våld. Denna särskiljning förekommer i samtliga handböcker, dock i olika omfattning och med delvis olika motiveringar. För att exemplifiera hur denna särskiljning kan gå till börjar vi med att återgå till den tabell hämtad ur handboken riktad till åklagarmyndigheten som vi tidigare använt oss av. Rubriken för figuren är *generella skillnader mellan "vanligt familjevåld" och hedersrelaterat våld*. På ena sidan av figuren finns en spalt för "våld mot person i nära relation" och på motsatt sida en spalt för "hedersrelaterat våld". Under spalten som syftar till våld mot person i nära relation återfinns beskrivningen av våldet som individbaserat vanligtvis med en gärningsman, fördömt bland de närstående, oplanerat samt att det ofta leder till ånger hos gärningsmannen som många gånger akut ändrar sitt beteende efter våldsutövningen. När det kommer till det hedersrelaterade våldet spaltas faktorer upp som beskriver våldet som kollektivbaserat, vanligtvis med flera gärningsmän. Våldet är vidare planerat och det finns en lojalitet inom den etniska gruppen samt en stolthet hos gärningsmännen. Gärningen ger respekt i den etniska gruppen. Hur detta särskiljande motiveras framkommer i citatet nedan.

Det krävs att man särskiljer hedersrelaterat våld mot "vanligt" familjevåld i syfte att målsäganden ska få erforderligt skydd och stöd, för att rätt utredningsstrategi/metodik skall komma till användning samt för att få en riktig påföljd.

Åklagarmyndigheten s. 7

I tabellen och citatet ovan blir det tydligt hur författarna till handböckerna betraktar hedersrelaterat våld som något rakt motsatt till vad de utöver "vanligt" familjevåld även kallar ordinärt familjevåld. I vår teoribeskrivning har vi redogjort för en syn på språk som relationellt, att tingen får en innebörd utifrån vad de inte är och inte utifrån tingen i sig (Wikström, 2007, Winther & Phillips, 2000, Hydén & Hydén, 1997). Enligt författarna till handboken krävs att man särskiljer hedersrelaterat från vanligt familjevåld för att få en riktig påföljd. Logiken säger alltså att vi måste särskilja hedersrelaterat våld ifrån det "vanliga" familjevåldet för att kunna veta vad det är. Fokus måste då ligga på de skillnader man anser finns och inte på eventuella likheter. Benämningen "vanligt" eller "ordinärt" familjevåld är även intressant ur flera aspekter. Samtidigt som det ena våldet blir vanligt så blir även det kontrasterande

våldet, i detta fall hedersrelaterat våld, det avvikande och onormala. Vidare kan vi se att när vi i en ordbok letar efter synonymer till ordinär, finner vi bland annat ord som medelmåttig, medioker, alldaglig och banal. När man i rättsväsendets handbok väljer att betona en total skillnad mellan det man uppfattar som två olika typer av våld så blir resultatet att det ena framställs som onormalt och avvikande medan det andra trivialiseras.

Detta avslutar den del av analysen som utgår ifrån dikotomier och vi går nu in på ett subtilt skillnadsskapande i materialet, där man utgår ifrån hedersrelaterat våld i en svensk eller europeisk kontext.

4.4.6. Svenskt problem?

I handböckerna behandlas stundtals frågan om hedersrelaterat våld i Sverige och Europa. Det konstateras att hedersrelaterat våld även förekommer ”här”. Detta berörs på olika vis inom samtliga handböcker. I handboken för hälso- och sjukvården står följande:

*Hedersvåld är något som drabbar individer som lever i Sverige, som ibland fötts och vuxit upp här, och som måste garanteras samma rättigheter som alla andra.
Hedersvåld är med andra ord ett svenskt problem.*

Hälso- och sjukvård s. 20

Detta citat förmedlar en bild av hedersrelaterat våld som ett svenskt problem eftersom det drabbar individer som lever eller bor i Sverige. Ibland till och med individer som fötts och vuxit upp här. Det vi finner intressant här att de drabbade är just individer som *befinner sig* i Sverige. Formuleringen implicerar att de individer som åsyftas inte är *svenskar*, de bor/lever här och är ibland födda och uppvuxna här men de benämns inte som svenskar utan tycks tillhöra någon annan kategori. Problematiken finns, enligt citatet, eftersom det helt enkelt befinner sig personer i Sverige som ”har” detta våld. Därav blir det ett svenskt problem. Det blir alltså inte ett svenskt problem på grund av strukturer eller faktorer i det Sverige utan på grund av de individer som tar detta problem med sig hit. Genom att förlägga problem hos de individer som befinner sig i Sverige bortses det ifrån att strukturella drag i det svenska samhället kan vara en viktig faktor i diskussionen om hedersrelaterat våld.

I ett citat, taget ifrån åklagarmyndighetens handbok, förläggs hedersrelaterat våld till vissa grupper inom Europa.

Det förekommer även i europeiska länder inom invandrarkretsar

Rättsväsende s. 11

Här ser vi även hur ”invandrarkretsar” tillskrivs hedersrelaterat våld. På samma sätt som vi i förra citatet såg hur problemet är svenskt, men inte tillhörande svenskar, så är

det i detta citat inte européers problem, utan invandrarkretsars inom Europa. Att beskriva hedersrelaterat våld som förekommande inom invandrarkretsar anser vi blir problematiskt. Detta dels för att dessa ”invandrarkretsar” utesluts ifrån kategorin européer och dels eftersom invandrarbegreppet omfattar en mycket heterogen grupp. Med invandrare åsyftas heller inte enbart människor som ”vandrat in” i landet. Det innefattar även många gånger människor som fötts i Sverige men som har sitt ursprung i andra länder (de los Reyes, Molina & Mulinari, 2002).

Följande citat är hämtat ut handboken för skolan.

Fadime blev en symbol dels för alla kvinnors rätt till självbestämmande, dels för ett oacceptabelt kvinnoförtryck. Hennes öde pekade på att sådant förtryck förekommer även i vårt svenska samhälle, i vilket många hittills sett en grundläggande norm- och värdegemenskap som självklar.

Skolan, s. 15

Här får vi veta att Fadimes öde pekade på att ett oacceptabelt kvinnoförtryck även förekommer i vårt svenska samhälle. Ett samhälle i vilket många enligt citatet, fram till mordet på Fadime, har sett en grundläggande norm- och värdegemenskap som självklar. Denna grundläggande norm- och värdegemenskap som Vi hade innefattade sålunda inte ett oacceptabelt kvinnoförtryck. Det verkar vara först i samband med mordet på Fadime som författaren till citatet ”upptäcker” att ett oacceptabelt kvinnoförtryck förekommer även i Sverige. Det implicerar att De Andra tog med sig kvinnoförtryck till det tidigare jämställda Sverige.

Ett resultat i Strand Runstens (2006) studie är att det i hennes material sker en diskursiv konstruktion av könsförtryck som en kulturell handling där patriarkala strukturer anses förekomma endast inom vissa kulturella ramar och nationella gränser. Med utgångspunkt i ovanstående citat så är det inte inom Sveriges kulturella ramar eller nationella gränser som kvinnoförtryck återfinns. Antagandet om en gemensam norm- och värdegemenskap i Sverige förutsätter även att kategorin svenskar är en inbördes homogen grupp, vilket återigen är en generalisering.

5. Diskussion

5.1. Svar på frågeställningarna

Syftet med denna studie har varit att identifiera och granska diskurser inom handböcker som beskriver hedersrelaterat våld och att inom dessa diskurser undersöka konstruktioner av Oss och De Andra. Vi vill inledningsvis kortfattat besvara våra frågeställningar för att sedan diskutera detta i ett större sammanhang.

Vår första frågeställning gick ut på att definiera vilka diskurser om hedersrelaterat våld som förekommer i materialet. Vi har i föregående kapitel presenterat tre diskurser som vi anser ha varit framträdande i handböckerna. De begrepp som utgör nodalpunkter inom dessa diskurser har vi funnit vara kultur, kollektiv samt traditionell och modern.

I vår andra, och huvudsakliga, frågeställning ställde vi oss frågan hur Vi och De Andra konstrueras inom dessa diskurser. Vi fann då att detta sker genom att författarna i många av de citat som presenterats använder sig av ett statiskt kultur- och etnicitetsbegrepp som förutsätter att de åsyftade kulturerna är homogena. Relaterat till detta är även hur man i materialet generaliserar och stereotypiserar De Andra och delvis Oss, då Vi oftare ses som självständiga individer och De Andra som kulturbundna och en del av ett kollektiv. Ytterligare en slutsats har varit att det i materialet presenteras en syn på utveckling som en linjär process som Vi har hunnit längre i. Ett av studiens resultat är även att kvinnoförtryck i allmänhet och hedersrelaterat våld i synnerhet avgränsas till vissa kulturella rum och förläggs utanför Oss, hos De Andra. Slutligen har vi även funnit att den språkliga uppbyggnaden i materialet ofta har en dikotomisk karaktär där Vi och De Andra beskrivs med värdeladdade begrepp som är varandra uteslutande, Vi är moderna - De Andra är traditionella, Vi är individuella – De Andra är kollektiva osv.

5.2. Diskussion och reflektion

Denna studies resultat och slutsatser har mycket gemensamt med Grips och Strand Runstens, som vi presenterade under rubriken tidigare forskning. Vi har i likhet med dem funnit generaliseringar och stereotypiseringar i materialet samt beskrivningar av De Andra som bland annat traditionella och patriarkala. Kultur har även varit ett centralt begrepp i deras studier, liksom i denna. de los Reyes (2003) menar i sin rapport att kulturaliserande förklaringsmodeller präglar förståelsen av hedersrelaterat våld i samhället, något även vi till viss del identifierat i materialet. Att flera studier som berör diskursen hedersrelaterat våld kommer till liknande slutsatser föranleder frågan huruvida detta då kan vara ett tecken på att denna diskurs är relativt *låst* och att vissa tecken och begrepp inom diskursen har en dominant position? Som tidigare nämnts så kan en diskurs ses som ett bestämt sätt att tala om och förstå världen, vilket även innebär att det finns ramar för vilka presentationer som betraktas som korrekta,

sanna eller rimliga (Börjesson & Palmblad, 2007). Diskursers sanningseffekter – hur diskursiva formeringar hjälper oss att se vad som görs sant – blir här av intresse. Att flera studier påvisar liknande konstruktioner av De Andra och Oss inom en diskurs kan tyda på dessa konstruktioners dominans på fältet.

I denna studie har vi gett exempel på hur kultur ses som en huvudsaklig förklaring till förekomsten av hedersrelaterat våld samt hur de personer som tillskrivs våldet ses som mer kulturbundna och kollektiva än Oss. Såväl kultur som etnicitet tenderar att beskrivas som något som De Andra har, eller åtminstone är mer bestämda av. Eftersom vi redan har varit inne på uppdelningen mellan hedersrelaterat våld och det som benämns som bland annat *vanligt* eller *ordinärt* familjevåld kan detta utgöra ett exempel. Enligt statistik hämtad från Brottsförebyggande Rådet anmäldes i Sverige 20 000 fall av våld mot kvinnor i nära relationer under 2007. Vi vågar hävda att det inte är vanligt förekommande att våldshandlingar med ”svenska” förövare förklaras i termer av den svenska kulturen. Vi har inte hört talas om att den ”svenska kulturen” skulle socialisera in män till att misshandla, förtycka eller mörda kvinnor trots att statistiken visar att våld mot kvinnor förekommer i en enligt oss alltför hög utsträckning i Sverige. Johansson och Molina (2002) för ett liknande resonemang då de menar att sexuella brott och våldsbrott begångna av män med invandrarbakgrund betraktas som kulturbestämda, medan samma gärningar alltför ofta har en psykologisk eller en social förklaring om de begås av svenska män. Kultur som determinerande för svenskars handlingar av detta slag lyser med sin frånvaro, och förläggs hos de Andra. Tolkningar verkar ske utifrån föreställningar om olikheter mellan grupper och ständigt reproduceras dessa föreställningar då man exempelvis åberopar kultur som bestämmande för de Andras handlingar men inte Våra.

De resultat och slutsatser vi har presenterat anser vi besvara studiens syfte och frågeställningar. Vi har identifierat diskurser och sett exempel på konstruktioner av De Andra i det undersökta materialet. Vi vill betona att de resultat vi har kommit fram till bör ses som just exempel på diskurser och konstruktioner eftersom resultatet onekligen präglas av vem som undersöker och formulerar studien. Andra diskurser och konstruktioner går säkerligen att finna och resultatet präglas av just den inriktning och sätt att genomföra analysen som vi har valt. Att det finns fler diskurser och konstruktioner i materialet än de vi har fokuserat på innebär dock inte att våra resultat utifrån just vår studie inte har någon relevans. De citat vi har analyserat finns trots allt representerade i handböckerna och kan analyseras så som gjorts. Vi har även en teoretisk utgångspunkt i ett kritiskt perspektiv, det postkoloniala, och har då valt att analysera de delar vi finner intressanta utifrån just ett postkolonialt synsätt. Det innebär att de delar vi utifrån vårt syfte och vår teoretiska utgångspunkt inte funnit lika intressanta har valts bort, vilket har inneburit att handböckerna inte representeras i lika utsträckning i analysen. Givetvis innehåller handböckerna mer än det som presenteras i denna studie. Det förekommer även i handböckerna mer nyanserade formuleringar än de vi lyfter fram. Stundtals uppfattar vi handböckerna som något motsägelsefulla i sin begreppshantering och formulering. Vi har sett exempel på att

författare ena stunden presenterar en syn på kultur som något föränderligt och komplext för att lite senare uttrycka sig i ordalag som snarare tyder på ett essentialistiskt synsätt.

De olika handböckerna visar på hur konstruktioner kan se olika ut och göras på olika sätt. Det går att urskilja tendenser till att man i handböckerna har varit influerade av lite olika perspektiv i beskrivningen av hedersrelaterat våld. Socialtjänstens handbok är den som sticker ut mest i sammanhanget, då man förespråkar ett intersektionellt perspektiv. Det perspektiv på hedersrelaterat våld som vi dock ser tydligast i handböckerna är den förståelse vi presenterade i tidigare forskning som Wikan (2004) förespråkar. Detta perspektiv fokuserar på kollektivet och individens plikt att underkasta sig. Wikan (2004) beskriver även Fadime Sahindals far som ett offer för en kultur, vilket är en förklaringsmodell för det hedersrelaterade våldet som även vi funnit i vårt material. Även andra förklaringsmodeller som vi presenterade under rubriken tidigare forskning finns representerade i materialet, om än i inte lika hög utsträckning. Hur det kommer sig att handböckerna skiljer sig åt kan vi inte uttala oss säkert om, men det kan vara av relevans att se till vem som författat dem. Den del av socialtjänstens handbok som utgör vår empiri är författad av en sociolog med inriktning på genusvetenskap. Åklagarmyndighetens handbok är författad av en projektgrupp bestående sex stycken åklagare och en kriminalinspektör, skolans handbok av skolverket (någon närmare beskrivning av den faktiska författaren presenteras inte) och den som författat det aktuella kapitlet i hälso- och sjukvårdens handbok benämns som mellanösternvetare. Hur eller om detta har påverkat utgången är svårt att veta, men väl värt att fundera över. Att en mellanösternvetare exempelvis blir tillfrågad att författa det inledande kapitlet i en handbok om hedersrelaterat våld menar vi i sig förmedlar en syn på problemet som just något som härstammar från mellanöstern. Något som även kan vara av relevans är att åklagarmyndighetens handbok i hög grad baseras på egna erfarenheter och slutsatser, dragna utifrån en sammanställning av domar där brottet har klassats som hedersrelaterat. Att basera en handbok som teoretiskt ämnar förklara hedersrelaterat våld utifrån personliga erfarenheter, till skillnad ifrån att genomgående öppet förhålla sig till forskning och teori kan få ett utslag i det färdiga resultatet. Att inte exempelvis referera till källor i handböckerna gör det även svårt att förhålla sig till materialet.

Att skriva en handbok om hedersrelaterat våld innebär per definition en kategorisering och särskiljning av olika typer av våld. I vårt material ser vi bland annat hur hedersrelaterat våld och det man kallar för "vanligt" våld tydligt särskiljs. De olika kategorierna används för att beskriva vad den andra kategorin inte är. En anledning till varför vi tog oss friheten att anta att vi skulle finna konstruktioner av De Andra inom vår empiri var denna separata hantering av just det hedersrelaterade våldet. Genom handböckerna görs detta våld till någonting specifikt Annat. Detta resonemang skall inte tolkas som att vi finner det förkastligt att fundera kring huruvida det finns ett hedersrelaterat våld som kan vara omgärdat av omständigheter som behöver formuleras för att bra kunna hjälpa och förstå de drabbade. Kategorisering kan vara en nödvändig strategi för att belysa ett område, oavsett om

det handlar om våld, kön, klass osv. Skulle vi exempelvis inte säga att det finns en grupp som vi kan benämna missbrukare så skulle vi heller inte kunna bedriva forskning om missbruk. Vi anser dock att de kategorier som konstrueras sällan kan utgöra ett heltäckande svar på komplexa problem, och vi förespråkar därför ett intersektionellt perspektiv som tar hänsyn till olika maktpositioner och samhällliga strukturer. Att människor kategoriserar för att göra världen begriplig samt för att möjliggöra strategier för förändring är förståeligt och kanske nödvändigt. Däremot vill vi hävda att kategorisering ofta riskerar att leda till generalisering och stereotypisering, vilket delvis har varit fallet i vår empiri. I förlängningen kan detta även påverka bemötande och förhållningssätt i mötet med utsatta individer.

5.3. Förslag till vidare forskning

Vi har under arbetet med denna uppsats många gånger diskuterat kring den typ av material som utgör vår empiri. Detta material kan uppfattas som en samling kunskap som förmedlar det ”rätta” sättet att förstå något. Detta gäller förvisso även exempelvis forskning men med den stora skillnaden att forskning utsätts för mer granskning och kritik, medan denna typ av material i högre utsträckning får stå oemotsagd. Den normgivande effekt denna typ av material kan få i och med att spridningen av det kan vara omfattande, motiverar ytterligare att i högre utsträckning granska vad som faktiskt står där.

Vi har precis gett vår syn på den typ av ”kunskap” som utgör vår empiri. Det finns exempel på studier som har gjorts om andra stora normgivare, exempelvis media, men vi har inte funnit några som behandlar handböcker, riktlinjer eller liknande. Eftersom det är denna typ av material som används för att få stöd i arbetet med utsatta är det av största vikt att granska vad som sägs där, framförallt då det handlar om ett område som är så komplext att beskriva som hedersrelaterat våld.

Vidare hade det varit intressant att undersöka hur diskurser kring hedersrelaterat våld innefattar en social praktik. Detta hade kunnat göras genom att exempelvis diskursanalytiskt granska domar eller förundersökningar där brottet har klassats som hedersrelaterat.

Att genomföra en liknande studie som vi har gjort men med en annan typ av empiri hade även varit intressant. Det hade exempelvis kunnat handla om intervjuer med yrkesverksamma inom de verksamheter som våra handböcker är författade av.

Slutligen är det givetvis av allra största vikt att låta de som faktiskt befinner sig i en miljö med inslag av hot, våld och förtryck få komma till tals avseende hur de upplever sin situation, bemötandet från representanter för verksamheter eller myndigheter eller från det omgivande samhället. Upplever man sig bli behandlad som en avvikande Annan och vilka konsekvenser får det för en individ?

Litteraturförteckning

Bergström, Göran & Boréus, Katarina (red:er.)(2005): *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur, Lund.

Björktomta, Siv-Britt (2005): *Unga kvinnor, frihet och heder: om socialt arbete och hedersrelaterat våld*. Sköndalsinstitutet, Stockholm.

Brah, Avtar (1993, 2001) Att inrama Europa på nytt: Genuskonstruerade rasismer, etniciteter och nationalismen i dagens Västeuropa. . I: C. Landström (red), *Postkoloniala texter*. Federativs förlag, Stockholm.

Börjesson, Mats (2003): *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Studentlitteratur, Lund.

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2007) Introduktion. I: M. Börjesson & E. Palmblad (red) *Diskursanalys i praktiken*. Liber, Malmö.

Culler, Jonathan (2007): *On deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism*. Cornell University Press, Ithaca.

de Beauvoir, Simone, (2002): *Det andra könet*, Nordstedt, Stockholm. [Ursprunglig titel: *Le Deuxième Sexe*]

de los Reyes, Paulina (2003) *Patriarkala enklaver eller ingenmansland?: Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Integrationsverket, Norrköping

de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005): *Intersektionalitet: Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Liber AB, Lund.

Eldén, Åsa, (2003): *Heder på liv och död: våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. Uppsala universitet, Uppsala.

Eriksson, Catharina; Eriksson, Baaz, Maria & Thörn, Håkan (1999) Den postkoloniala paradoxen, rasismen och ”det mångkulturella samhället”: en introduktion till postkolonial teori. I: C. Eriksson; M. Eriksson Baaz & H. Thörn, *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nya Doxa, Nora.

Gemzöe, Lena (2006): *Feminism*. Bilda förlag, Stockholm.

Grip, Lena (2002): *Mediernas syn på De Andra: en medieanalytisk studie i samband med mordet på Fadime*. Karlstad universitet, Karlstad.

Hydén, Lars-Christer & Hydén, Margareta, (1997): *Att studera berättelser: samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Liber, Stockholm.

Johanson, Susanne, Molina, Irene (2001): Kön och ras i rumsliga identitetskonstruktioner. I: P. de los Reyes & I. Molina & D. Mulinari (red): *Maktens (o)lika förklädnader, kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas, Stockholm.

Kamali, Masoud (2004) Media, experter och rasismen. I: S. Larsson & C. Englund (red): *Debatten om hedersmord – feminism eller rasism*. Svartvitts Förlag, Stockholm.

Kamali, Masoud (2006) Förord av Masoud Kamali. I: A. Loomba *Kolonialism/Postkolonialism en introduktion till ett forskningsfält*. Tankekraft Förlag, Stockholm.

Landström, Catharina (2001) Introduktion. I: C. Landström (red), *Postkoloniala texter*. Federativs förlag, Stockholm.

Larsson, Stieg & Englund, Cecilia (2004) Inledning. I: S. Larsson & C. Englund (red): *Debatten om hedersmord – feminism eller rasism*. Svartvitts Förlag, Stockholm.

Loomba, Ania, (2005): *Kolonialism/Postkolonialism en introduktion till ett forskningsfält*, Tankekraft Förlag, Stockholm.

Padmini, Mongia, (1996): Introduktion. I M, Padimi (red): *Contemporary Postcolonial Theory – a reader*. Arnold, New York

Mohanty Telpade, Chandra (1986, 1999) Med västerländska ögon. I: C. Eriksson; M. Eriksson Baaz & H. Thörn, *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nya Doxa, Nora. [Ursprunglig titel: Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses]

Said, Edward (2004): *Orientalism*. Ordfront förlag, Stockholm [Ursprunglig titel: Orientalism]

Schlytter, Astrid (2002) Reaktionen på invandrarflickors gränsöverskridande handlande – särskilt om arrangerade äktenskap. I: G. Norberg & A. Bernel, *Dubbel viktimisering? Ivandrade brottsoffer i svensk kontext*. Brottsoffermyndigheten, Umeå.

Sernhede, Ove, (2007): *AlieNation is my Nation – hiphop och unga mäns utanförskap i det nya Sverige*. Ordfront förlag, Stockholm

Sjöblom, Yvonne (2002): *På väg ut: när ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån – ur socialtjänstens perspektiv*. Stockholms universitet, Stockholm

Strand Runsten, Pia (2006): "Hedersmord", eurocentrism och etnicitet – mordet på Fadime – en fallstudie. I: *SOU 2006:21 Mediernas Vi och Dom – mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Statens offentliga utredningar, Stockholm.

Svenning, Conny (2003) *Metodboken: [samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling: klassiska och nya metoder i informationssamhället: källkritik på internet]*. Lorentz förlag, Eslöv

Taguchi, Lenz, Hillevi (2004): *In på bara benet: En introduktion till feministisk poststrukturalism*. HLS förlag, Stockholm

Thörn, Håkan (2002): *Globaliseringens dimensioner*. Atlas, Stockholm

Wikan, Unni (2003, 2004): *En fråga om heder*. Ordfront, Stockholm [Ursprunglig titel: For aereus skyld]

Wikström, Hanna (2007): *(O)möjliga positioner: familjer från Iran och postkoloniala reflektioner*. Göteborgs universitet, Göteborg.

Wikström, Hanna (2009): *Etnicitet*. Liber, Malmö

Williams, James (2005): *Understanding poststructuralism*. Acumen, Chesham

Winther, Jörgensen & Marianne, Phillips, Louise (2000): *Diskursanalys som teori och metod*. Studentlitteratur, Lund.

Ålund, Aleksandra (2002) Etnicitet, medborgarskap och gränser. I: P. de los Reyes & I. Molina & D. Mulinari (red): *Maktens (o)lika förklädnader, kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas, Stockholm.

Empiriskt material

Länsstyrelsen i Skåne län, (2007), *Hedersrelaterat våld och förtryck. Ett kunskapsunderlag för hälso- och sjukvården*.
<http://www.skolverket.se/sb/d/2246>

Länsstyrelsen i Uppsala län och Uppsala kommun, (2008), *När man krockar - ett handläggningsstöd för socialtjänsten om hedersrelaterat våld och generationskonflikter kring traditioner, seder och bruk*.
<http://www.bd.lst.se/social/default.aspx?propID=10010461>

Utvecklingscentrum Göteborg, Åklagarmyndigheten, (2006), *Hedersrelaterat våld – Handbok*.
<http://www.aklagare.se/upload/Dokumentsamling/Uppdrag,%20pm%20och%20rapporter/R%C3%A4ttsPM%20och%20Handb%C3%B6cker/Handb%C3%B6cker/Handbok%20Hedersrelaterat%20v%C3%A5ld%202007.pdf>

Skolverket, (2003), *Starkare än du tror*.
<http://www.skolverket.se/sb/d/2246>